

SAŽETAK

IZVJEŠĆE O RADU ZA 2012.

Zagreb, ožujak 2013. godine

REPUBLIKA
HRVATSKA

PRAVOBRANITELJICA
ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

SADRŽAJ

SAŽETAK IZVJEŠĆA O RADU ZA 2012. GODINU	1
I. POKAZATELJI O RADU U 2012.	1
II. ANALIZA PO PODRUČJIMA RADA	3
1 ZAPOŠLJAVANJE I RAD	3
1.1. Okvirna razmatranja i stajališta Pravobraniteljice u području zapošljavanja, radnih odnosa i socijalnih koristi vezanih uz sudjelovanje na tržištu rada	3
1.2. Diskriminacija pri zapošljavanju i na radu s opisima slučajeva (4 opisa slučajeva)	5
1.3. Uznemiravanje i spolno uznemiravanje na radnom mjestu	5
1.4. Tržište rada - trendovi iz 2012. koji zaslužuju posebnu pozornost.	6
1.5. Rodiljne i roditeljske potpore	6
1.6. ISTRAŽIVANJE o diskriminaciji trudnica i majki s malom djecom	6
1.7. Mirovine po spolu	7
1.8. Nacionalni plan za poticanje zapošljavanja za razdoblje od 2011.-2016., provedba mjera u 2012.	8
1.9. ISTRAŽIVANJE: Učestalost anti-diskriminacijskih predmeta u sudskoj praksi	8
2 OBITELJ	9
2.1. Nasilje u obitelji	9
2.2. DRUGI OBLICI NASILJA	14
2.3. RODITELJSKA SKRB	15
3 SPOLNE I RODNE MANJINE	16
3.1. Pravna osnova i ocjena stanja	16
3.2. Projekti i aktivnosti Pravobraniteljice vezano za promicanje prava spolnih i rodni manjina	17
3.3. Opis predmeta u području suzbijanja diskriminacije na temelju spolne orijentacije	17
3.4. Problemi rodno-disforičnih osoba (transrodne osobe)	17
4 RIZICI VIŠESTRUKKE DISKRIMINACIJE	18
4.1. Žene u ruralnim područjima	18
4.2. Ovisnost u žena	18
4.3. Žene i HIV/AIDS	19
4.4. Žene s invaliditetom	19
4.5. Žene u prostituciji	19
5 PODRUČJE OBRAZOVANJA	20
5.1. Novi propisi i kurikulumi koji se odnose na pitanja ravnopravnosti spolova	20
5.2. ISTRAŽIVANJE: Rodni aspekt u udžbenicima etike za srednju školu	20
5.3. ISTRAŽIVANJE: Rodni aspekt u udžbenicima vjeronauka za osnovnu i srednju školu	21
5.4. ANALIZA zastupljenosti žena i muškaraca u području obrazovanja	21
5.5. Obrazovanje – ostalo (suradnja u području obrazovanja)	21

6 MEDIJI	22
6.1. <i>ISTRAŽIVANJE o zastupljenosti i načinu prikazivanja žena i muškaraca na 514 naslovnica tj. 12.241 članaka s fotografijom na 9 Internet portala,</i>	22
6.2. <i>ISTRAŽIVANJE o zastupljenosti stručnjakinja u programima Hrvatske televizije</i>	22
6.3. <i>Postupanje po pritužbama na medijske sadržaje</i>	22
6.4. <i>Medijsko izvještavanje o nasilju nad ženama</i>	22
6.5. <i>Spolni stereotipi i seksizam u medijskim sadržajima</i>	23
6.6. <i>Mediji o spolnim i rodnim manjinama</i>	23
6.7. <i>Provedba mjera iz Nacionalne politike za ravnopravnost spolova 2011.-2015. vezanih uz medije</i>	23
6.8. <i>Edukacijska medijskih djelatnika/ca.</i>	23
6.9. <i>Pravobraniteljica u medijima</i>	23
7 RAVNOPRAVNOST SPOLOVA U PODRUČJU POLITIČKE PARTICIPACIJE	24
8 NACIONALNA POLITIKA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA 2011.-2015. - ANALIZA mjera u 2012.	24
9 REPRODUKTIVNO ZDRAVLJE - Zakon o medicinskoj oplodnji	25
10 Žene u migracijskoj politici i azilatkinje	25
11 Provedba Nacionalnog akcijskog plana za provedbu rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a 1325 (2000) o ženama, miru i sigurnosti i srodnih rezolucija, 2011. - 2014.	26
12 PROPISI - INICIJATIVE PRAVOBRANITELJICE	26
13 Suradnja s organizacijama civilnoga društva i drugim dionicima	27
14 Međunarodna i regionalna suradnja (32)	27
III. OSTALE AKTIVNOSTI NA PROMICANJU NAČELA RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA I VIDLJIVOSTI INSTITUCIJE PRAVOBRANITELJICE ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA	27
IV. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE PRAVOBRANITELJICE ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA	28
V. FINANCIJSKO POSLOVANJE	30

SAŽETAK IZVJEŠĆA O RADU ZA 2012. GODINU

Primarna zadaća Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova je rad po pritužbama građana/ki i tome se posvećuje najveći dio radnog vremena. U cjelovitom Izvješću o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2012. (dalje u tekstu: Pravobraniteljica), opisani su najkarakterističniji i najznačajniji slučajevi iz prakse Pravobraniteljice kao i druge aktivnosti tijekom izvještajne godine koje je provodila u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova (dalje u tekstu: ZORS-om) poput istraživanja i analiza, statistike, inicijativa te rezultata praćenja anti-diskriminacijskih zakonskih odredbi i politika.¹

I. POKAZATELJI O RADU U 2012.

Tijekom 2012. Pravobraniteljica je radila na ukupno **1.514 predmeta** (1.425 otvorenih u 2012. i 89 predmeta prenesenih iz ranijih godina), **što predstavlja povećanje za 8,8 %** u odnosu na 1.391 predmet u 2011., a odnose se na dvije grupe predmeta:

A. Individualni slučajevi

- 420 predmeta zaprimljenih po pritužbama građana/ki, **od kojih je 331 novih predmeta iz 2012.**, a 89 iz ranijih razdoblja;
- **37 novih predmeta iz 2012. otvorenih na inicijativu Pravobraniteljice** vezano za kršenje načela ravnopravnosti spolova ili diskriminaciju na temelju spola u odnosu na pojedince/ke;

Navedenih **331** pritužbi građana/ki i **37** predmeta u vezi slučajeva diskriminacije otvorenih na inicijativu Pravobraniteljice, je ukupno **368 novih predmeta u 2012.** koji su analizirani u cjelovitom Izvješću Pravobraniteljice i predstavljaju **povećanje od 19,5%** u odnosu na 308 predmeta u 2011. Od 368 razmatrana slučaja riješeno je 297 slučaja (80,7%) u kojima je diskriminacija utvrđena u 82 slučaja (22,3%)² te je upućeno **82 (22,3%) pismena upozorenja i 84 preporuka (22,8%), inicirano podnošenje 2 kaznene prijave³, 1 izmjena zakona⁴ i 1 podzakonskog akta⁵**. Pored toga, nakon postupanja po pritužbama u 89 nedovršenih predmeta iz ranijih godina, Pravobraniteljica je utvrdila diskriminaciju u još 32 slučaja te uputila **32 upozorenja i 36 preporuka**. Strankama je pružila obavijest o pravima i obvezama u 275 slučajeva (74,7%). Nastavila je pratiti 6 započetih sudskih postupaka, u koje se umiješala 2011., te se **umiješala u još 2 nova sudska postupka.**

B. Ostali slučajevi i postupanja

U drugoj grupi predmeta je **1.057 predmeta** većinom otvorenih na inicijativu Pravobraniteljice radi praćenja primjene Zakona o ravnopravnosti spolova, odnosno temeljem dopisa drugih institucija, organizacija ili pravnih osoba, između ostalog, bilo je:

- **298 prijedloga** upućena pravnim osobama s javnim ovlastima, radnim tijelima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i udrugama civilnog društva (st.1.čl.22. i st.1.čl.23. ZORS-a); **19 upozorenja i 12 preporuka** od kojih u 8 slučaja pravnim osobama vezano za područje zapošljavanja (st.2. čl.13. ZORS-a); **7 neovisnih istraživanja** koja je Pravobraniteljica provela

¹ Zbog nedostatka prostora u Sažetku, detaljna razmatranja, analize, rezultati istraživanja, statistika i opisi slučajeva nalaze se u cjelovitom Izvješću o radu za 2012.

² 2011. je razmatrano 308 slučaja od kojih je diskriminaciju utvrđena u 76 slučaja (24,7%).

³ Kaznena prijava protiv nepoznatih počinitelja Facebook grupe zbog govora mržnje preko računalnog sustava.

Također, Pravobraniteljica je prosljedila kaznenu prijavu Državnom odvjetništvu RH protiv počinitelja zbog govora mržnje preko računalnog sustava i mreže.

⁴ Izmjene Prekršajnog zakona (vidjeti opis slučaja PRS 02-03/12-05, u dijelu koji se odnosi na nasilje u obitelji).

⁵ Izmjene čl.129. Poslovnika Hrvatskog sabora.

vezano za različita područja života i rada: (1) **pravosuđa**: „Učestalost anti-diskriminacijskih predmeta u sudskoj praksi“, (2) **zapošljavanja i rada**: „Položaj trudnica i majki sa malom djecom na tržištu rada“, (3) **medija**: „Zastupljenost i način prikazivanja žena i muškaraca na naslovnica Internet portala“, (4) **medija**: „Zastupljenost stručnjakinja u programima Hrvatske televizije“, (5) **nasilja u obitelji**: „Primjena zaštitnih mjera propisanih Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji“, (6) **obrazovanja**: „Rodni pristup u udžbenicima etike za srednju školu“ i (7) **obrazovanja**: „Rodni pristup u udžbenicima vjeronauka za osnovnu i srednju školu“; (st 2. t. 6. čl. 19. ZORS-a); kao i drugih analiza;

- **21 predavanja** u programima izobrazbe o ravnopravnosti spolova koje su za svoje djelatnik/ce organizirali (st.2. čl. 3. Zakona o ravnopravnosti spolova): **18** u Policijskoj akademiji (potpisan je i Memorandum o suradnji između Ministarstva unutarnjih poslova i Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova), **1** na HRT-u i **1** u Agencija za odgoj i obrazovanje; a pored navedenih predavala je i **1** na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Osijeku polaznicima/cama poslijediplomskog studija o ljudskim pravima kao i na drugim skupovima odazivajući se na poziv predstavnika/ca različitih mehanizama za provedbu ZORS-a kako na nacionalnoj, tako i na lokalnoj razini.

- **aktivnosti vezane za financiranje sredstvima osiguranim od strane Europske unije i članica**: (1) **SEE Word „Mreža žena Jugoistočne Europe u ruralnom razvoju“** organizira GTF/Regionalni centar za jednakost spolova, a Pravobraniteljica je inicirala zajedničke sastanke s povjerenstvima za ravnopravnost spolova po svim županijama RH; (2) **GARD „Ravnopravnost spolova u ruralnom razvoju - osnaživanje žena u ruralnom društvu“**, organizira Organizacija za Građansku inicijativu Osijek, Pravobraniteljica je sudjelovala na dvije radionice.

Pravobraniteljica se prijavila na projektne natječaje: (1) Pravobraniteljica je u suradnji sa **Veleposlanstvom Velike Britanije** održala okrugli stol „Položaj istospolnih zajednica – novi pravni okvir“; (2) Pravobraniteljici je **francuska organizacija GIP International**⁶, odobrila maksimalnih 5.000 eura za projekt „Promicanje jednakosti spolova na tržištu rada“ koji će biti proveden u 2013.; (3) Pravobraniteljica je pripremila natječajnu dokumentaciju za natječaj „Support for national action for equality between women and men, in particular in economic decision-making“, vrijednost 100.000-260.000 eura koji je raspisala **Europska komisija u Brusselsu**.

ZAKLJUČAK: Povećao se broj pritužbi u odnosu na 2011. za 19,5% kao i broj slučajeva u kojima je utvrđena diskriminaciju, 82 slučajeva u 2012. u odnosu na 76 u 2011. Pritužbe se i dalje u pretežnom broju odnose na spolnu diskriminaciju i u najvećem broju se radi o ženama. Analiza pritužbi pokazuje kako su se tijekom 2012. svega 4 pritužbe odnosile na *neizravnu diskriminaciju, što ponovo sugerira kako ovo jamstvo nije još zaživjelo u praksi*, odnosno da građani/ke imaju problema s njegovim razumijevanjem.⁷ Pritužbe glede spolne orijentacije nastavljaju trend blagog porasta, kao i u 2011. i ranijih godina⁸ što upućuje kako ove osobe sve više aktivno koriste dostupne pravne instrumente zaštite i poznaju mogućnost obraćanja Pravobraniteljici. Pravobraniteljica je djelovala na svim razinama državne uprave i na području svih županija, uključujući i druge pravne i fizičke osobe te medije. **Ukupno je uputila 298 pismenih prijedloga, 133 upozorenja i 132 preporuke⁹ i inicirala podnošenje 2 kaznene prijave¹⁰, dala**

⁶ Groupement d'interet public pour le developpement de l'assistance technique et de la cooperation internationales (GIP) je organizacija koja djeluje u okviru francuskog Ministarstva rada.

⁷ U 2011. Je bilo 176 slučajeva izravne diskriminacije (93,6 %) i 12 slučajeva neizravne (6,4%) ; 187 slučajeva izravne diskriminacije (90,3%) i 20 slučajeva neizravne (9,7%) u 2010. i 186 slučajeva izravne diskriminacije (91,6%) i 17 slučajeva neizravne (8,4%) u 2009.

⁸ 39 slučajeva (10,6 %) u 2012. u odnosu na 16 slučajeva (8,5%) u 2011., 12 slučajeva (5,8%) u 2010. i 9 slučajeva (4,4%) u 2009.

⁹ 2011. uputila je 120 pismenih upozorenja i 207 preporuka.

¹⁰ Kaznena prijava protiv nepoznatih počinitelja Facebook grupe zbog govora mržnje preko računalnog sustava.

inicijativu za izmjenu 1 zakona¹¹ i 1 podzakonskog akta¹². Pored navedenog javno je istupala i upozoravala na pojave diskriminacije: na 10 sjednica na odborima u Hrvatskom saboru; u 13 posjeta u županijama gdje se, između ostalog, 11 puta susretala sa ravnateljima/cama CZSS i 8 načelnika policijskih uprava; 22 predavanja/radionica o načelima ravnopravnosti spolova, 28 izlaganja, 71 sudjelovanje na okruglim stolovima/ konferencijama/ javnim raspravama; imala 18 susreta na međunarodnoj razini; aktivno sudjelujući na 9 međunarodnih skupova konferencija i stručnih skupova; sama je provela 7 neovisnih istraživanja i sudjelovala u 6 drugih istraživačkih projekata u okviru međunarodne i regionalne suradnje; organizirala 5 javnih događanja (3 okrugla stola i 2 tiskovne konferencije)¹³, surađivala sa svim pravobraniteljima/icama, surađivala i podržavala rad 29 različitih organizacija civilnog društva sa područja cijele Republike Hrvatske, imala 37 nastupa u TV i radio emisijama, 189 izjava u novinarskim člancima, dok je njena web stranica (www.pr.hr) u 2012. (u samo 8 mjeseci nakon novog instaliranja) posjećena 1.517.587 puta što je duplo više nego u 12 mjeseci 2011.

II. ANALIZA PO PODRUČJIMA RADA

1 ZAPOŠLJAVANJE I RAD

1.1. Okvirna razmatranja i stajališta Pravobraniteljice u području zapošljavanja, radnih odnosa i socijalnih koristi vezanih uz sudjelovanje na tržištu rada

Pritužbe vezano za zapošljavanje i rad, socijalnu sigurnost, zdravstveno i mirovinsko osiguranje predstavljaju **58,5% svih predmeta** u 2012. Na diskriminaciju su se prituživale **žene, u čak 62,5%**. Statistički pokazatelji koji su postali dostupni tijekom 2012. pokazuju daljnje pogoršanje nepovoljnog položaja žena na tržištu rada. Posebno zabrinjava izuzetno niska stopa radne aktivnosti žena u Republici Hrvatskoj koja iznosi tek 39,1%. S aspekta promicanja vrednote stvarne društvene jednakosti spolova, ovako **niska stopa aktivnosti problematična** je iz niza razloga: 1) ekonomska neaktivnost velikog broja žena potiče njihovu ekonomsku ovisnost o muškarcima i perpetuira ustaljeni stereotip o „glavama obitelji“; 2) doprinosi izloženosti žena riziku od siromaštva, a posebno u starijoj životnoj dobi, čime veliki broj žena postaje „socijalni slučaj“; 3) u mjeri u kojoj značajan broj ekonomski neaktivnih žena ostaje u svom kućanstvu kako bi se posvetile brizi za djecu i obitelj, perpetuira rašireni rodni stereotip o ženama kao primarno odgovornima za ove društveno korisne aktivnosti, dok istovremeno žene za obavljanje istih aktivnosti od društva ne primaju nikakvu naknadu bez obzira na neupitnu korist koju društvo od njih ima; 4) ukazuje i na znatno smanjenu tržišnu konkurenciju općenito, ali i gledano iz rodne perspektive, što dovodi do gubitka ljudskog potencijala za hrvatsko tržište; 5) niska stopa aktivnosti društvene skupine koja predstavlja više od polovine ukupnog stanovništva utječe na razinu stope zaposlenosti. Nepovoljniji položaj žena na tržištu rada i dalje se odražava kroz podatke koji se odnose na zaposlenost i nezaposlenost žena i muškaraca. Prosječna stopa zaposlenosti stanovništva na hrvatskom tržištu rada u 2012. bila je 38,6%. Među muškarcima prosječna stopa zaposlenosti iznosila je 44,4%, a

Također, Pravobraniteljica je prosljedila kaznenu prijavu Državnom odvjetništvu RH protiv počinitelja zbog govora mržnje preko računalnog sustava i mreže.

¹¹ Izmjene Prekršajnog zakona (vidjeti opis slučaja PRS 02-03/12-05, u cjelovitom dijelu koji se odnosi na nasilje u obitelji).

¹² Izmjene čl. 129. Poslovnika Hrvatskog sabora.

¹³ Okrugli stolovi: "Žene ovisnice", „Položaj istospolnih zajednica – novi pravni okvir“ i "Pravni položaj LGBT osoba u Republici Hrvatskoj" i tiskovne konferencije: "Socijalna prava i siromaštvo" i najava izdavanja priručnika, „Kako prepoznati spolnu diskriminaciju na radnom mjestu i kako se od nje zaštititi“.

među ženama znatno nižih 33,4%. Prema podacima HZZ-a, **Hrvatska ima jednu od najnižih stopa zaposlenosti u Europi, a ta stopa je posebno poražavajuća za žene.** Prema podacima koje navodi HZZ, značajan dio visoke stope nezaposlenosti rezultat je razlike u stopi aktivnosti između žena i muškaraca. **Zabrinjava tenzija između činjenice da je na hrvatskom tržištu razina obrazovanja radne snage povezana s većom stopom zapošljavanja i činjenice da se nasuprot povećanju u stupnju obrazovanja ženske radne snage udio žena u broju nezaposlenosti, a posebno dugoročne nezaposlenosti nije smanjivao.** U 2011. žene su predstavljale 50,5% svih osoba koje su završile srednjoškolsko obrazovanje; 54,7% svih osoba koje su završile stručni studiji; 60,2% svih osoba koje su završile sveučilišni studiji. **Podaci vezani uz razinu obrazovanja radne snage i nepovoljnijeg položaja žena na tržištu rada jasno ukazuju kako žene uistinu trebaju uložiti znatno više truda i sredstava u izgradnju svojih kapaciteta za sudjelovanje na tržištu rada samo da bi ostale kompetitivne muškarcima. Na tržištu rada i dalje postoji očigledna rodno uvjetovana segregacija zanimanja koja je usko povezana s jazom u plaćama između žena i muškaraca.** Žene predstavljaju većinu zaposlenih tek u 7 od 19 područja djelatnosti na tržištu rada. Štoviše, područja djelatnosti u kojima žene predstavljaju većinu sastoje se uglavnom od poslova koji se tradicionalno smatraju odgovarajućima za žensku rodnu ulogu. Muškarci tako potpuno dominiraju djelatnostima kao što su građevinarstvo ili rudarstvo i vađenje. Žene, s druge strane, dominiraju u djelatnostima koje se tradicionalno smatraju ženskim kao što su zdravstvena zaštita i socijalna skrb ili obrazovanje. Rodno uvjetovana segregacija na tržištu rada i dalje ima i svoju vertikalnu dimenziju. Prema podacima koje je prikupila Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga tijekom 2012. bilo je 335 (82,72%) muških članova uprave i 70 (17,28%) ženskih članova s tim da u 135 trgovačkih društava, od ukupno njih 174 uključenih u analizu, nije imalo niti jednu ženu članicu uprave. Od ukupno 1.004 člana nadzornog odbora bilo je 190 žena, što znači da je udio žena iznosio 18,92%. **Jasno je da na hrvatskom tržištu rada i dalje čvrsto postoji tzv. „stakleni strop“ koji otežava profesionalno napredovanje žena na najutjecajnije pozicije. Rodno uvjetovana segregacija na tržištu rada nastavlja biti usko vezana uz jaz u plaćama između žena i muškaraca.** Prema posljednjim dostupnim obrađenim podacima koje je DZS objavio u 2012., prosječna bruto plaća koju žene ostvaruju na tržištu rada iznosila je 7.223 kune dok je prosječna bruto plaća koju ostvaruju muškarci iznosila 8.044 kune. Drugim riječima, žene na hrvatskom tržištu rada zarađuju 89,8% iznosa kojeg zarađuju muškarci, odnosno muškarci u godinu dana u prosjeku zarade 4.404 bruto kuna više od žena. U 10 područja djelatnosti s iznadprosječnom bruto plaćom žene čine većinu zaposlenih tek u 3 područja (odnos 7:3 u korist muškaraca). U područjima s ispodprosječnom plaćom taj odnos je 5:3 na štetu žena. Jaz u plaćama vezan je i uz rodno uvjetovanu vertikalnu segregaciju. Na primjer, žene čine čak 69,6% svih zaposlenika u području „financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja“ gdje je zabilježena najviša prosječna bruto plaća (11.875 kn). No, prosječna ženska bruto plaća u ovoj djelatnosti iznosi tek 70,7% prosječne muške plaće što je najveći jaz unutar određene djelatnosti na hrvatskom tržištu rada. **Razlika u bruto iznosu plaća između spolova također učvršćuje postojeći jaz u mirovinama između žena i muškaraca i doprinosi održanju veće izloženosti žena u starijoj životnoj dobi riziku siromaštva.** Statistički trendovi, njihova ustaljenost i tenzije između njih čvrsto ukazuju na to da je nepovoljni položaj žena na hrvatskom tržištu rada rezultat prepreka od kojih značajan dio, kao što su predrasude, stereotipna poimanja ili naizgled neutralne prakse koje pogoduju stilu života uobičajenijim za muški rod, predstavljaju spolnu diskriminaciju zabranjenu Zakonom o ravnopravnosti spolova.

1.2. Diskriminacija pri zapošljavanju i na radu s opisima slučajeva (4 opisa slučajeva)

Od svih predmeta zaprimljenih u ovom području, u **65% slučajeva** proveden je **anti-diskriminacijski postupak** radi utvrđivanja opravdanosti pritužbe na diskriminaciju, odnosno izricanja potrebnog upozorenja i odgovarajuće preporuke radi otklanjanja diskriminacije. U 35% slučajeva postupak nije proveden zato jer je stranka iz nekog razloga povukla, odnosno odustala od pritužbe ili zato jer je stranka nakon što joj je pružen pravni savjet odnosno objašnjen tijek postupka, odlučila ne pokrenuti postupak.¹⁴

1.3. Uznemiravanje i spolno uznemiravanje na radnom mjestu

U 2012. Pravobraniteljica je većinu pojedinačnih pritužbi zaprimila zbog diskriminacije u području zapošljavanja i rada, a **42,5 %** pritužbi je zaprimljeno radi spolnog uznemiravanja u području zapošljavanja i radnih odnosa. **Podnijele su ih isključivo žene.** U većem broju slučajeva radi se o spolnom uznemiravanju od strane njima nadređenih osoba. Žrtve bivaju zlostavljane na najrazličitije načine – upornim nagovaranjem na spolni odnos uz argumentaciju da „žena njenih godina mora imati uredan spolni život i da je to bitno za zdravlje“, da svaka žena treba „zaštitnika“ koji će joj pomoći na poslu i u privatnim životu te brinuti za njenu karijeru, brojnim SMS-ovima tijekom i izvan radnog vremena (porukama koje su kombinacije molbi i prijetnji nekim zlom), slikovnim sms-om, primjerice porukama koje prikazuju spolni organ zlostavljača, internetskim objavljivanjem vulgarnosti o žrtvi, dodirivanjem intimnih dijelova tijela čak i na javnom mjestu, često pred svjedocima, fizičkim nasrtajima koji graniče sa pokušajima silovanja, fizičkim napadima i udarcima raznim predmetima. U određenom broju slučajeva radi se o uznemiravanju žena temeljem spola na njihovom radnom mjestu kroz različite oblike pritiska - ponižavajućim i omalovažavajućim izjavama o poznavanju osnova posla kojim se bavi, različitim radnjama i zabranama koje vrijede samo za žrtvu uznemiravanja, onemogućavanje napredovanja raznim izvaninstitucionalnim pritiscima iz osobnih interesa, pa čak i fizičkim napadima. Istovremeno, tijekom izvještajne godine ponovo je uočeno da se postupci za zaštitu dostojanstva propisani Zakonom o radu ne provode - primjerice, negdje uopće ne postoji povjerenik/ca za zaštitu dostojanstva radnika, niti opći akt kojim bi predmetni postupak bio detaljno reguliran, stranke i/ili svjedoci se ne ispituju propisno, o toj radnji se ne sastavlja odgovarajući zapisnik, ne provode se svi potrebni i/ili predloženi dokazi, ne donose se jasne i nedvosmislene odluke o tome je li uznemiravanja bilo ili nije. Također uočen je nepovoljan odnos okoline prema žrtvama spolnog uznemiravanja. Vrlo često se za žrtve navodi da se „neprimjereno ponašaju“, da se „izazovno oblače“, da je „mala zgodna“, da „ga je iskoristila,“ i sl., dok se za zlostavljača navodi „da je pogriješio jer se zaljubio“, da je „zgođušan“, da ga je ona (žrtva) „iskoristila“ da bi došla do određene koristi- boljeg radnog mjesta, mobitela, da bi od njega dobila novce, i sl. Žrtve zlostavljanja se vrlo teško odlučuju na bilo kakav oblik sudske zaštite, zbog čega ima vrlo malo sudske prakse u ovom obliku diskriminacije, što je opet, zauzvrat, obeshrabrujući faktor za žrtve. Iz perspektive žrtve, spolno uznemiravanje predstavlja gotovo jednako zlostavljanje kao i obiteljsko nasilje. Situaciju dodatno pogoršava sadašnja ekonomska situacija, gdje se pred sve radnice i radnike nameće imperativ zadržavanja radnog mjesta, kako radi osiguranja vlastite egzistencije, tako i radi osiguranja egzistencije osoba koje uzdržavaju, najčešće djece. Nerijetko su radnice suočene sa teškim izborom, ili ostati bez posla, ili pristati na ono što od njih traži njihov nadređeni. Pravobraniteljica je slijedom ovakve situacije u prošlom izvještajnom razdoblju u suradnji sa ženskim sekcijama triju nezavisnih sindikata poduzela važan korak u svrhu suzbijanja

¹⁴ Zbog nedostatka prostora u Sažetku, detaljna analiza i opisi slučajeva nalaze se u cjelovitom Izvješću.

uznemiravanja i spolnog uznemiravanja u radnim odnosima. U tu svrhu je, koncipiran je i izrađen (2012.) *Vodič za sindikalne povjerenike/ce i pravnike/ce* iz područja *Spolna diskriminacija i uznemiravanje na području zapošljavanja i rada*, te prateći letak, namijenjen distribuciji među radnicama i radnicima. Cilj vodiča je upoznati sindikalne povjerenike/ce i pravnike/ce sa svim oblicima diskriminacije na radnom mjestu, a posebno sa spolnim uznemiravanjem i uznemiravanjem temeljem spola.

1.4. Tržište rada - trendovi iz 2012. koji zaslužuju posebnu pozornost.¹⁵

Pravobraniteljica je posvetila posebnu pozornost posljedicama restrukturiranja odnosa na tržištu rada do kojeg dolazi zbog ekonomske krize i nepovoljnom položaju na tržištu rada trudnica i majki s malom djecom.

1.5. Rodiljne i roditeljske potpore

Pravobraniteljica je pratila provedbu Zakona o roditeljskim i roditeljski potporama (u daljnjem tekstu: ZRRP), posebice korištenje roditeljskog dopusta od strane očeva (muškaraca), a sve u cilju aktivnijeg uključivanja žena na tržište rada, kao i većeg sudjelovanja očeva u skrbi za djecu. U tom cilju, Pravobraniteljica je od HZZO-a pribavila i analizirala podatke iskazane po spolu o broju korisnica/ka roditeljskih i roditeljskih potpore u razdoblju od 1.01.-31.12.2012. Obzirom na to da je jedan od ciljeva ZRRP-a bio potaknuti očeve da koriste roditeljski dopust, za očekivati je bilo porast broja očeva u korištenju prava na roditeljski dopust. Međutim nisu primijećene značajnije promjene u ukupnom broju korisnika roditeljskih i roditeljskih potpora. Naime, i nadalje je značajan podatak da je dodatni roditeljski dopust do navršenih 6 mjeseci djetetova života koristilo samo 133 ili oko 0,48% muškaraca (isto pravo koristilo je 27.290 žena ili oko 99,51%). Nadalje, uočavaju se veoma blagi, a nedovoljni, porasti u korištenju roditeljskog dopusta (nakon navršenih 6-mjeseci života djeteta) od strane očeva – broj korisnika 1.042 ili oko 3,83%, te korištenje roditeljskog dopusta (od 181-900 dana) od strane očeva - 321 ili oko 5,41%. Međutim, ukupni podaci pokazuju da daleko veći broj majki (žena) koristi različite oblike roditeljskog i roditeljskog dopusta. Od ukupno svih oblika roditeljskih i roditeljskih dopusta, na žene se odnosi broj od 96.837 ili oko **97,42%**, a na muškarce broj od **2.635 ili oko 2,63%**. Pravobraniteljica zaključuje da to podaci ukazuju da se još uvijek nedovoljno provode mjere koje omogućuju usklađivanje privatnih i profesionalnih obveza. U pogledu daljnjih aktivnosti u ovom području Pravobraniteljica upućuje na integralni tekst Izvješća.

1.6. ISTRAŽIVANJE o diskriminaciji trudnica i majki s malom djecom

Cilj istraživanja Pravobraniteljice je uvid u iskustvo žena koje pokušavaju osigurati pristup tržištu rada ili aktivno sudjelovati na tržištu rada za vrijeme svoje trudnoće, odnosno u periodu neposredno nakon poroda u kojem su brinule za malu djecu (roditeljski period) i **prvo je ovakve vrste u Republici Hrvatskoj**. Ovim istraživanjem osigurani su vjerodostojni izravni pokazatelji prisutnosti diskriminacije temeljem trudnoće, odnosno nepovoljnosti položaja žena s malom djecom na hrvatskom tržištu rada, čime je Pravobraniteljica doprinijela vidljivosti navedene problematike kao i potpunijem razumijevanju ovog oblika nejednakosti žena u Hrvatskoj. Pravobraniteljica je koristila tri istraživačke metode uz partnersku pomoć HZZ-a i udruge Roda te je na Internet stranicama Pravobraniteljice postavljena elektronska verzija upitnika. Kombinacijom ovih triju metoda, a na

¹⁵ Zbog nedostatka prostora u Sažetku, detaljna analiza trendova na tržištu rada nalazi se u cjelovitom Izvješću o radu i na službenim web stranicama www.prs.hr

temelju istog upitnika¹⁶, istraživanje je provedeno na **uzorku od 937 žena**. Upitnik je ispunilo 937 sudionica istraživanja u rasponu životne dobi od 20-45 godina. Najveći broj sudionica, njih 88% je u braku, dok je 8,2% sudionica u izvanbračnoj zajednici, a 2,2% njih su samohrane ili buduće samohrane majke. U pogledu geografske zastupljenosti najveći broj sudionica, njih 15% boravi u Gradu Zagrebu. Iz Zagrebačke županije dolazi 9,8% ispitanica, a po 7,3% iz Primorsko-goranske i Međimurske županije. Najmanji broj sudionica, njih 0,4%, boravi u Ličko-senjskoj dok 0,5% sudionica boravi u Krapinsko-zagorskoj odnosno 0,7% u Šibensko-kninskoj županiji. Najveći broj ispitanica, njih 24,1% je tijekom svog radnog staža bilo zaposleno kod trojice poslodavaca a najveći broj njih 37,4% ima između 5-9 godina radnog staža. Istraživanje potvrđuje pretpostavke: spolna diskriminacija žena vezana uz fizičko stanje trudnoće je vrlo raširena na hrvatskom tržištu rada; spolna diskriminacija žena vezana uz rodno uvjetovanu raspodjelu brige za djecu unutar obitelji je vrlo raširena na hrvatskom tržištu rada. Na temelju rezultata istraživanja, Pravobraniteljica smatra korisnim naglasiti sljedeće **zaključke**: (1) poražavajuća je raširenost diskriminacije žena na hrvatskom tržištu rada temeljem njihove trudnoće, odnosno temeljem rodno uvjetovane neravnomojne raspodjele brige za djecu unutar obitelji, (2) poslodavci najvećim dijelom ne poštuju zakonske obveze koje imaju prema trudnicama i ženama s malom djecom; (3) kod trudnica i žena s malom djecom postoji nepovjerenje prema učinkovitosti postojećeg sustava zaštite od ovog oblika diskriminacije; (4) postoji jasna potreba za osvješćivanjem žena u pogledu zakonskih jamstava koja štite njihove interese na tržištu rada za vrijeme trudnoće te potreba za unaprijeđenijem sustava zaštite, koja se posebno odnosi na uspostavu mehanizama sustavne kontrole postupaka poslodavaca prema trudnicama i ženama koje koriste svoja roditeljska prava te čvršća zakonska jamstva koja bi poslodavce potpuno spriječile da na bilo koji način umanje položaj i radna prava ovih osoba u periodu od godine dana nakon povratka s roditeljskog dopusta.

1.7. Mirovine po spolu

Pravobraniteljica je razmatrala visine mirovina u odnosu na spol u Republici Hrvatskoj, te različite faktore koji na istu utječu. Prema statističkim podacima mirovine žena su znatno niže od mirovina muškaraca u svim vrstama mirovina, postoji jaz u visinama prosječnih bruto i neto plaća žena i muškaraca u većini djelatnosti. Iako nema značajne razlike u razinama obrazovanja žena i muškaraca, postoje razlike u usmjeravanju na određene vrste obrazovanja. Znatno više žena je zaposleno u slabije plaćenim djelatnostima i zanimanjima. Nema dokaza da je spolna segregacija u plaćenim zanimanjima odraz spolnih razlika u preferencijama, vještinama i sposobnostima koje se traže za određeni posao, te uzroke profesionalne rodne horizontalne i vertikalne segregacije treba tražiti u još uvijek prisutnoj stereotipnoj podjeli poslova na temelju tradicionalnih ženskih „vještina“. Rodno uvjetovana segregacija na tržištu rada jasno se perpetuira kroz niži iznos mirovina i značajnijim rizikom izloženosti siromaštvu žena kada po stjecanju mirovinske dobi napuste tržište rada.

Promjene je nužno intenzivirati na svim razinama, od obitelji, odgoja i obrazovanja djece, preko uspostavljanja široke lepeze podrške obitelji, u brizi i odgovornosti prema djeci i obitelji, kao i ostarjelim članovima obitelji, plansko obrazovanje prema mogućnostima zapošljavanja i

¹⁶ Upitnik je sveobuhvatan i sadrži 57 pitanja koja su se odnosila na poznavanje zakonskih jamstava vezanih uz zaštitu interesa trudnica i žena s malom djecom, iskustvo vezano uz nepovoljno postupanje od strane poslodavaca temeljem trudnoće, iskustvo vezano uz nepovoljno postupanje od strane poslodavaca temeljem brige za djecu, podrška od strane partnera pri uravnoteživanju profesionalnih i obiteljskih obveza i spremnost na korištenje zakonskih jamstava u praksi i dr.

sposobnostima i željama svakog, do institucionalno i zakonodavno postavljene garancije ubrzanog uključivanja podzastupljenog spola u sve sfere sudjelovanja na tržištu rada.

1.8. Nacionalni plan za poticanje zapošljavanja za razdoblje od 2011.-2016., provedba mjera u 2012.¹⁷

Od 32 analizirane aktivnosti NPPZ-a za 2012., 21 je imala prikupljene pokazatelje provedbe izražene brojem osoba određene ciljane skupine razvrstane po županijama i po spolu te je Pravobraniteljica, između ostalog, utvrdila: obuhvaćeno je ukupno 47.556 osoba, od toga više muškaraca nego žena – ovaj trend je u porastu (17.524 žena ili 36,8% u 2012. u odnosu na 23.824 žena ili 55,8% u 2011.); kod 13 aktivnosti bilo je uključeno više muškaraca, kod 6 više žena, kod 1 podjednako muškaraca i žena, dok 1 nije provedena; svega 7 aktivnosti je provedeno u svim županijama i Gradu Zagrebu na način da su po njima bili obuhvaćeni i muškarci i žene; u slučajevima gdje pojedinci/ke podnose određene zahtjeve, broj prijavljenih žena (oko 38%) približan je postocima u kojem su postale korisnice po tim aktivnostima (nastavlja se trend iz 2011. da im je odobreno manje sredstava prije svega jer podnose manje zahtjeva); zabrinjava udio stipendiranih učenica koje pohađaju programe izobrazbe za obrtnička zanimanja od 13,3%.

Iako je navedenim aktivnostima u 2012. obuhvaćeno i 49 žena žrtava obiteljskog nasilja, 157,9% više nego u 2011. (kada ih je bilo 19), aktivnost se još uvijek ne provodi u svim županijama. Stoga, Pravobraniteljica ukazuje da se kao i ranijih godina nedovoljno provode aktivnosti vezano za smanjenje nezaposlenosti žena na tržištu rada te, ne samo država, već sve županije, gradovi i općine trebale bi se angažirati u provedbi NPPZ-a i po mogućnosti osmisliti dodatne poticajne mjere na razinama lokalne samouprave. Prema podacima HZZ-a, Pravobraniteljica ukazuje na nastavak trenda povećanja broja zaposlenih na određeno vrijeme (92,6%) u 2012. Također ukazuje da je tijekom izvještajne godine došlo do ujednačavanja broja novosklopljenih ugovora na određeno i neodređeno vrijeme iskazano po spolu.

1.9. ISTRAŽIVANJE: Učestalost anti-diskriminacijskih predmeta u sudskoj praksi

Općinski i županijski sudovi u Republici Hrvatskoj još uvijek **ne objavljuju sudsku praksu**, onemogućava se sustavan i sveobuhvatan uvid u razvoj sudske prakse u pogledu anti-diskriminacijske zaštite. Cilj istraživanja bio je osigurati osnovni uvid u učestalost sudskih postupaka u kojima se u pojavilo pitanje diskriminacije zbog kojih je tužitelju navodno bio povrijeđen neki interes. U tom smislu Pravobraniteljica je sudove zamolila da je izvijeste ne samo o postupcima u kojima je tužitelj/ica, u samom tužbenom zahtjevu, izričito zatražio zaštitu od diskriminacije, već i o onim postupcima gdje tužbeni zahtjev ne sadrži tako specificiran zahtjev, ali je pitanje diskriminacije bilo bitno za rješenje spora. U istraživanju su sudjelovali općinski i županijski sudovi u Dubrovniku, Osijeku, Rijeci, Splitu, Varaždinu i Zagrebu. Na temelju navedenih podataka i uvida u dostavljene odluke, Pravobraniteljica smatra korisnim ukazati da (1) **broj sudskih postupaka radi diskriminacije još nije izrazit, ali raste** i takvi postupci više nisu nepoznanica za hrvatske sudove, što sugerira kako Zakon o ravnopravnosti spolova i Zakon o suzbijanju diskriminacije više nisu samo jamstva na zakonskom papiru već žive i razvijaju se kroz praksu; (2) značajan je broj postupaka radi diskriminacije na temelju spolne orijentacije što je zasluga udruga civilnoga društva koje ulažu znatna sredstva u zaštitu prava spolnih i rodnih manjina pred sudovima; (3) s obzirom da diskriminacija na temelju spola predstavlja vjerojatno

¹⁷ Zbog nedostatka prostora Sažetku, detaljna analiza Nacionalnog plana nalazi se u cjelovitom Izvješću o radu i na službenim web stranicama www.prs.hr

najrašireniju vrstu diskriminacije u hrvatskom društvu treba naglasiti još uvijek **izuzetno mali broj postupaka radi spolne diskriminacije**; (4) iako predstavlja najdalekosežniji oblik anti-diskriminacijske zaštite, jamstvo zabrane neizravne diskriminacije i dalje je nepoznanica za sudsku praksu prvenstveno jer nema tužbi radi neizravne diskriminacije; (5) veliki broj tužbenih zahtjeva koji ne sadrže specifikaciju osnove diskriminacije pokazuju kako značajan broj odvjetnika/ica još uvijek ima nedoumica oko načina primjene anti-diskriminacijskih jamstava što otežava posao sudova i značajno umanjuje učinkovitost zaštite.

2 OBITELJ

2.1. Nasilje u obitelji

U preambuli Konvencije Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i obiteljskog nasilja, koju je potpisala Republika Hrvatska, nasilje nad ženama definirano je kao „rodno uvjetovano nasilje“ i „sredstvo dominacije muškaraca nad ženama“. Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji propisano je da nasilničko ponašanje u obitelji predstavlja prekršajno djelo, opisani su oblici ponašanja u obitelji koji se smatraju nasiljem, i propisane su kazne za takvo ponašanje. Prema Kaznenom zakonu, teški oblici nasilničkog ponašanja u obitelji predstavljaju kazneno djelo. S obzirom da nasilje nad ženama predstavlja oblik spolno uvjetovane diskriminacije, Pravobraniteljica je i tijekom 2012. pratila rad policijske službe, centara za socijalnu skrb i zdravstvenih ustanova kao dijela službi koje su ovlaštene i dužne postupati u slučaju nasilja u obitelji, temeljem Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji. Rad se prati kroz individualne pritužbe, ali i sukladno ovlaštenju iz čl.22. Zakona o ravnopravnosti spolova, neovisno i samostalno prateći provođenje istog zakona putem izvješća nadležnih tijela.

2.1.1. Prikaz stanja i kretanja broja zaprimljenih intervencija i poduzetih mjera i radnji

U razdoblju od 01.01-31.12.2012. prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji, podnesena su 14.762 optužna prijedloga što je manje za 1,2% u odnosu na isto razdoblje 2011. Prekršajno je prijavljeno 17.976 osoba, što je manje za 2,1% u odnosu na prethodnu godinu. Istovremeno, u cilju zaštite žrtve, protiv 10.896 (60,6%) osoba izrečena je i provedena mjera zadržavanja u prostoru policije, što je za 7,7% slučajeva više nego u 2011. Njih 88,8% bilo je muškog spola.

Tijekom 2012. evidentirano je 609 kaznenih djela nasilničkog ponašanja u obitelji što odražava kontinuirani pad drugu godinu zaredom.

2.1.2. Primjena odredbe članka 4. Zakona o zaštiti nasilja u obitelji

Policija je tijekom prošle godine prekršajno prijavila 17.976 počinitelja/ice od kojih je 14.444 (80,3% porast) muškaraca, a 3.532 (19,7% pad) žena. U usporedbi s 2011. prijavljeno je više muškaraca i manje žena. Od strane policije podnesene su 124 žalbe na doneseno rješenje za prekršaje, što predstavlja pad od 12% u odnosu 2011. Počinjenim prekršajem nasilja u obitelji zbog kojeg je počinitelj prekršajno prijavljen, oštećeno je 1,9% više osoba u odnosu na 2011. Unutar ukupnog broja oštećenih osoba 12.871 (62,4%) oštećenih osoba je ženskog spola.

2.1.3. Zaštitne mjere uz primjenu odredbi Prekršajnog zakona i Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji

Policija je tijekom 2012. povodom nasilja u obitelji predložila prekršajnim sudovima izricanje 13.587 zaštitnih mjera što predstavlja lagani pad u odnosu na 2011. Usprkos zabrinjavajućem

trendu smanjenja u zahtjevima za izricanje zaštitnih mjera ipak je povećan nadzor nad neposrednom sigurnošću žrtve (žrtava), obzirom da se pojačano izriču mjere koje fizički odvajaju počinitelja i žrtvu. Tijekom 2012. policija je provela 2.559 zaštitnih mjera (porast od 38,5% u odnosu na prošlo izvještajno razdoblje) koje su joj sukladno Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji i Pravilniku o načinu provedbe zaštitnih mjera koje su Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji stavljene u nadležnost.

2.1.4. Primjena odredbe članka 215a. Kaznenog zakona „Nasilničko ponašanje u obitelji“

Analizom podataka koji se odnose na počinjeno kazneno djelo „Nasilničko ponašanje u obitelji“ iz čl.215a. Kaznenog zakona tijekom izvještajne godine, policija je otkrila i kazneno prijavila 489 (što predstavlja znatan porast u odnosu na 2011.) osoba zbog počinjenih 609 kaznenih djela (pad od 30%). Navedenim kaznenim djelima ukupno je oštećeno 673 osoba, od čega je 532 oštećenih osoba ženskog spola, što predstavlja udio od 79% u ukupnom broju oštećenih osoba. Iz prikupljenih podataka proizlazi da su pretežno žene i mladb. osobe ženskog spola žrtve tih djela. Također se može zaključiti kako su obiteljski nasilnici osobe sklone ponavljanju kaznenog djela, a njihova žrtve u velikoj većini upravo njihove majke, žene, kćeri i sestre. Radi se o društveno vrlo štetnom ponašanju, budući da isto višestruko, i u dužem trajanju, traumatizira sve članove i članice obitelji počinitelja/ice djela, dovodi do ozljeda koje zahtijevaju bolničko i ambulantno liječenje, pa i bolovanje žrtve, smanjuje njenu radnu sposobnost i mentalni kapacitet i inicira prenošenje obrasca nasilničkog ponašanja i na slijedeću generaciju.

2.1.5. Ubojstva i pokušaji ubojstava počinjeni unutar obitelji

Od ukupno 51. kaznenog djela ubojstva počinjenog tijekom 2012., njih 27 (52,9%) su ubojstva počinjena unutar obitelji. Tijekom 2011. ubojstva u obitelji činila su 39,6% od ukupnog broja ubojstava. Od 27 žrtava kaznenog djela ubojstva počinjenih u okviru obitelji 12 (44,4%) žrtava ubojstava je ženskog spola i sve su ubijene od strane muškog člana obitelji, dok je 15 žrtava muškog spola, ali samo je jednog muškarca ubila njegova izvanbračna supruga, dok su preostali bili žrtve nekog od muških članova obitelji. U istom razdoblju između članova obitelji počinjeno je 34 pokušaja ubojstava (34% od ukupno 100 pokušaja). Od tog broja 14 žena je bilo žrtava svojih muških partnera ili bivših partnera, a 6 žrtava su bili muškarci. U ostalim slučajevima radilo se o pokušaju ubojstva unutar obitelji od strane osobe istog spola. Prikupljeni podaci jasno ukazuju na daljnju čvrstu prisutnost patrijarhalnog obrasca ponašanja u obitelji, prema kojem je žena manje vrijedna članica obitelji do te mjere da joj muški član obitelji, najčešće „glava obitelji“, može oduzeti i život. Najčešće do ubojstava ili pokušaja ubojstva dolazi u trenutku kada žena pokaže da se nije spremna više pokoravati takvoj vrsti autoriteta koji joj je nametnut gotovo isključivo silom, pa zatraži razvod ili napusti svojevrijedno bračnu/izvanbračnu zajednicu.

2.1.6. Žrtve nasilničkog ponašanja u obitelji

Ukupan broj žrtava nasilničkog ponašanja u obitelji opisanog čl.4. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji tijekom 2012. bio je 22.627. Od toga je 12.871 (62,4%) bilo ženskog spola. Kod punoljetnih osoba **žene predstavljaju 63,08% svih žrtava** nasilničkog ponašanja u obitelji. Kod maloljetnih osoba žene predstavljaju 51,8% svih žrtava nasilničkog ponašanja u obitelji. Prikupljeni podaci ukazuju na daljnji pad broja optužnih prijedloga radi nasilničkog ponašanja u obitelji i osoba optuženih za počinjenje takvih djela. Pada i broj žena okrivljenih za nasilničko ponašanje u obitelji (u padu 19,7%). Kako pritužbe upućene Pravobraniteljici u 2012., kao i ranije, pokazuju da ovlaštene osobe na jednaki način tretiraju i počinitelja i žrtvu obiteljskoga nasilja (oboje privode,

uhićuju i podižu optužni prijedlog), vjerojatno je da bi broj žena prijavljenih za nasilničko ponašanje u obitelji bio još i manji, kada bi službene osobe ovlaštene za prikupljanje bitnih informacija o događaju i podizanje optužnog akta poklonile više pažnje dinamici zbivanja kao i ozljedama osoba koje su sudjelovale u nasilju.

2.1.7. Podaci Ministarstva pravosuđa i prekršajnim sankcijama izrečenim po sudovima radi nasilničkog ponašanja u obitelji.

Tijekom izvještajnog razdoblja radi prekršaja nasilničkog ponašanja u obitelji okrivljeno je ukupno 9.830 osoba, od toga 8.315 (84,6%) muškaraca i 1.515 (15,4%) žena. Ukupan broj pokrenutih postupaka bio je 9.233, od kojih je 13 pokrenulo nadležno ODO, 32 oštećene osobe, a ostale (9.188) nadležna policijska postaja. Najviše postupaka je pokrenuto prema čl.20.st.2. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji (4.119) a ukupno prema čl.20.st.2-7., 4.379. U odnosu na vrstu nasilja, najzastupljenije je psihičko nasilje, i to od strane muškaraca (6.254 slučajeva) te tjelesno nasilje (4.028). Najmanje je slučajeva spolnog nasilja (27), tjelesnog kažnjavanja djece (64) te ekonomskog nasilja (299 - prema iskustvima Pravobraniteljice, ekonomsko nasilje u obitelji se dešava prilično često, no policija, kao najčešći podnositelj zahtjeva, ne prepoznaje u svakom slučaju njegove pojavne oblike). Najčešći počinitelj djela prekršaja nasilničkog ponašanja u obitelji je suprug žrtve. Broj ukupno predloženih zaštitnih mjera iznosio je 8.128, izrečeno ih je ukupno 3.479 a primijenjeno 1.703. Iako podaci MUP-a ukazuju na povećanje zaštitnih mjera u nadležnosti policije i na porast predloženih zaštitnih mjera podaci Ministarstva pravosuđa, koje raspolaže rezultatima pravomoćnih odluka prekršajnih sudova, pokazuju da se početkom postupka zatraži primjena odgovarajućih zaštitnih mjera, a zatim u dvije iduće faze postupka broj izrečenih i primijenjenih mjera drastično opada. Tako, primjerice, u 2012. Zatraženo je izricanje 8.128 mjera, a na kraju ih je primijenjeno samo 1.703. Situacija sa zaštitnim mjerama koje ciljaju na otklanjanje uzroka nasilničkog ponašanja počinitelja (mjera psihosocijalnog tretmana i obveznog liječenja od ovisnosti) je još nešto drugačija.

2.1.8. - 2.1.11. - Analize podataka

o kaznenim djelima nasilničkog ponašanja u obitelji, o prekršajnim djelima nasilničkog ponašanja u obitelji, o žrtvama kaznenih i prekršajnih djela, posebice ubojstvima i pokušajima ubojstva u obitelji kao najtežim oblicima nasilničkog ponašanja u obitelji i o zaštitnim mjerama, *nalaze se, zbog nedostatka prostora u Sažetku, u cjelovitom Izvješću o radu i na web stranicama www.prs.hr.*

2.1.12. Analiza podataka - o postupanju centara za socijalnu skrb u slučajevima nasilja u obitelji

Pravobraniteljica je, postupajući sukladno svojim ovlastima iz čl.22. st.2. ZRS, razmatrala pritužbe stranaka na diskriminaciju nadležnih CZSS te na taj način utvrdila određene propuste, prije svega u postupanju kod nasilja u obitelji, pri čemu se značajan broj pritužbi odnosi na nereagirane po prijavi nasilja, sporost u postupanju, jednak pristup nasilniku i žrtvi u izricanju mjera obiteljsko pravne zaštite (upozorenja, nadzor), pozivanje žrtve i nasilnika istovremeno u svoje prostorije na dogovor, neupoznavanje ili nedovoljno upoznavanje žrtve sa njenim pravima kao i ovlastima centra, te mjerama i radnjama koje će centar poduzeti u danjem postupanju, manjak posredovanja i pomoći žrtvi u ostvarivanju prava na besplatnu i drugu pomoć i sl. **2.1.13. Zaključno razmatranje i preporuke u cjelovitom Izvješću o radu.**

2.1.14. UN inicijativa Mreže utjecajnih muškaraca u suzbijanju nasilja nad ženama.¹⁸

2.1.15. Pritužbe upućene Pravobraniteljici - opisi slučajeva nasilja u obitelji.¹⁹

2.1.16. Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji 2011.-2016.²⁰

I tijekom 2012., kao i prethodnih godina, Pravobraniteljica je pratila provedbu Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji. Uočila je da je došlo do značajnog povećanja aktivnosti raznih sudionika u odnosu na ranije godine, ali bi se aktivnosti na provođenju mjera iz NS trebale više planirati, a manje svoditi na prigodne, pojedinačne aktivnosti. Pravobraniteljica i nadalje, kao i za 2011. smatra da je Zagrebačka strategija svakako iskorak i dobar primjer rada i nastojanja jedne lokalne, odnosno područne (regionalne) zajednice da stvori strategiju zaštite od nasilja u obitelji prilagođenu potrebama zajednice, u konkretnom slučaju potrebama Grada Zagreba.

2.1.17. Zagrebačka strategija zaštite od nasilja, 2011.-2016.²¹

2.1.18. Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji - ANALIZA provedbe u 2012.

Iako većina koordinatora/ica za ravnopravnost spolova i županijskih povjerenstava za ravnopravnost spolova navodi uspostavljenu suradnju i razmjenu podataka s JLP(R)S, organizacijama civilnog društva, ali i međusobnu suradnju, u većini županija se još uvijek ne održavaju sastanci vezano uz problematiku pojedinačnih slučajeva nasilja u obitelji pa postojeća suradnja stoga nije na razini predviđenoj Protokolom. Iako pojedina povjerenstva dobivaju za svoj rad znatno veća sredstva od drugih povjerenstava, veći iznos sredstava ne znači nužno i veću aktivnost povjerenstva, na što je Pravobraniteljica upozorila i prošle godine.

2.1.19. ISTRAŽIVANJE o primjeni zaštitnih mjera propisanih Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je tijekom 2012. provela istraživanje (uzorak-500 prekršajnih pravomoćnih presuda) čiji cilj je bio osigurati uvid u primjenu zaštitnih mjera iz čl.11. Zakona, u praksi prekršajnih sudova radi prevencije obiteljskog nasilja. Istraživanje omogućava takav uvid i predstavlja dobru podlogu za ocjenu učinkovitosti mjera sigurnosti u praksi o čemu za sada postoji vrlo malo konkretnih pokazatelja. Istraživanje je pokazalo nekoliko trendova koje je potrebno mijenjati u budućnosti: (1) Mjere zaštite rijetko se izriču u praksi. Od ukupnog broja analiziranih prekršajnih odluka, **mjera zaštite žrtve od nasilja u obitelji izrečena je tek u 10,5% slučajeva**, odnosno u 25% onih slučajeva gdje je bila izričito zatražena od strane predlagatelja optužnog akta; (2) Proizlazi da su zaštitne mjere zatražene od strane podnositelja optužnog akta u 45% analiziranih predmeta. Od toga u 98% slučajeva zaštitnu mjeru je zatražila policija kao ovlašteni podnositelj optužnog akta. Tek je u 2% slučajeva zaštitnu mjeru zatražila sama žrtva. Istovremeno proizlazi da su zaštitne mjere zatražene po inicijativi samog suda tek u 9% analiziranih predmeta. Ovakvi podaci jasno ukazuju na potrebu osvješćivanja žrtava o njihovim pravima odnosno nužnost brzog pristupa učinkovitoj besplatnoj pravnoj pomoći za žrtve obiteljskog nasilja;

¹⁸ Zbog nedostatka prostora u Sažetku, detaljnije o UN inicijativi Mreže utjecajnih muškaraca u suzbijanju nasilja nad ženama u cjelovitom Izvješću o radu.

¹⁹ Zbog nedostatka prostora u Sažetku, pritužbe Pravobraniteljici i opisi slučajeva u cjelovitom Izvješću o radu.

²⁰ Zbog nedostatka prostora u Sažetku, detaljna analiza Nacionalne strategije nalazi se u cjelovitom Izvješću o radu i na službenim web stranicama www.prs.hr.

²¹ Zbog nedostatka prostora u Sažetku, detaljna analiza Zagrebačke strategije zaštite od nasilja 2011.-2016 nalazi se u cjelovitom Izvješću o radu.

(3) Nedosljedan pristup policije u korištenju ovlasti žalbe na odluke sudova. Policija se tako žalila samo u 1,2% svih analiziranih predmeta odnosno u 3% predmeta ako se usredotočimo samo na one predmete u kojima sud nije optuženog našao krivim. Istovremeno policija se odrekla prava na žalbu u 16% svih analiziranih predmeta odnosno u 27% predmeta ako se usredotočimo na one predmete gdje je sud izrekao neku kaznu ili u 36% predmeta ako se usredotočimo na one predmete u kojima sud nije optuženog našao krivim. Iz navedenog je jasno kako postoji potreba za pro-aktivnijim pristupom policije u pogledu zaštite žrtava obiteljskog nasilja kroz sudski postupak. Predložene mjere: (1) Poticati stručno osposobljavanje policijskih djelatnika/ca za pro-aktivniju ulogu u prekršajnim postupcima povodom obiteljskog nasilja i učvršćivati institucionalne kapacitete policije u tu svrhu, (2) Poticati programe za prekršajne suce/kinje koji bi im pružili priliku za daljnju specijalizaciju u području suzbijanja obiteljskog nasilja kao oblika diskriminacije.

2.1.20. Besplatna pravna pomoć i žrtve obiteljskog nasilja²²

Građani/ke kojima je potrebna besplatna pravna pomoć još uvijek nemaju odgovarajuću podršku od strane države, a učinjene izmjene i dopune Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći štete žrtvama nasilja. Pravobraniteljica je tijekom 2012. pred nadležnim saborskim odborima ukazivala na nedostatke navedenog Zakona koji žrtvama obiteljskog nasilja **ne osigurava** besplatnu pravnu pomoć u kaznenim i prekršajnim postupcima kao niti u zemljišno-knjižnim poslovima. Iz prikupljenih podataka²³ slijedi da je u 2012. gotovo jednak broj osoba podnijelo zahtjev za besplatnom pravnom pomoći, a da je usvojen jedan zahtjev manje (238) u odnosu na 2011., da su besplatnu pravnu pomoć kao žrtve nasilja u obitelji tražile u ogromnoj većini samo žene. Tijekom 2012., 238 žena i 3 muškarca-žrtve obiteljskog nasilja zatražilo je besplatnu pravnu pomoć što je 4,15% od ukupnog broja osoba koje su zatražile besplatnu pravnu pomoć. Prilikom prikupljanja podataka o tražiteljicama/ima besplatne pravne pomoći, nije predviđeno tražiti podatke o narodnosti podnositeljice/a zahtjeva što sprječava kvalitetan uvid u ovu problematiku unutar pojedinih etničkih skupinama koje mogu biti posebno ranjive i podložne višestrukoj diskriminaciji. Stoga Pravobraniteljica smatra da bi radi lakše dostupnosti i zaštite, trebalo prikupiti podatke o **Romkinjama-žrtvama nasilja**, pa u tom smislu preporuča - Izmijeniti obrazac za zaprimanje zahtjeva za besplatnu pravnu pomoć tako da se uvede i rubrika „nacionalnost“, a koja bi se mogla popuniti uz dobrovoljni pristanak stranke.

2.1.21. Analiza SOS telefona za žrtve nasilja u obitelji

Kao svojevrsan nastavak istraživanja o skloništima za žrtve obiteljskog nasilja, Pravobraniteljica je uputila prijedloge skloništima i savjetovalištima u RH koji nemaju besplatni SOS telefon s predbrojem usluge besplatnog poziva 0800 da razmotre uvođenje navedene telefonske linije. Navedeni prijedlog je u duhu čl.24. Konvencije Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i obiteljskog nasilja (tzv. Istanbulska konvencija). S tim ciljem, Pravobraniteljica je održala sastanak s predstavnicima/icama pojedinih skloništa i savjetovališta, a zaključno su dogovorena tehnička rješenja i pojedinačno razmatranje procjene troškova pojedinih skloništa i savjetovališta.

2.1.22. Suradnja s Policijskom akademijom vezano za obrazovanje policije

Na inicijativu Policijske akademije, Pravobraniteljica je sklopila je 07. prosinca 2012. *Sporazum o suradnji između dviju institucija* kojim je planiran niz aktivnosti koje će se provoditi tijekom

²² Opis slučaja nalazi se u cjelovitom Izvješću o radu.

²³ Koji su dobiveni od 21 ureda državne uprave koji se bave odobravanjem prava na besplatnu pravnu pomoć.

2012/2013., a radi poboljšanja postupanja policijskih službenika/ica u slučajevima obiteljskog nasilja. Pravobraniteljica je održala 1 radionicu pod nazivom „Rodno-osjetljivi pristup u slučajevima obiteljskog nasilja“ za 50-tak nastavnika/ica i odgajatelja/ica Policijske škole „Josip Jović“ i 16 interaktivnih radionica za polaznike/ice četvrtog razreda Policijske škole „Josip Jović“ te održala 1 izlaganje na Specijalističkom tečaju za maloljetničku delikvenciju i kriminalitet a koji se provodi za policijske službenike/ice kriminalističke policije iz čitave Hrvatske. Razmatrajući izložene rezultate provedenog vrednovanja, Pravobraniteljica zaključuje da je predavanje održano učenicima/ama srednje policijske škole bilo vrlo pozitivno te da djeluje ohrabrujuće.

2.1.23. Posjeti Pravobraniteljice centrima za socijalnu skrb

Pravobraniteljica je u okviru terenskih obilazaka županija inicirala i posjete centrima za socijalnu skrb u cilju razmjene informacija vezano uz slučajeve obiteljskog nasilja te pritužbe građana/ki na propuste te prepreke s kojima se centri susreću u svom radu. Istaknut je nedostatak ljudskih potencijala odnosno potkapacitiranost centara te problem učestale fluktuacije zaposlenika/ica. Pojedini centri imaju mjesnu nadležnost na širem geografskom području, a neka od tih područja su pritom i prometno izolirana odnosno teško prometno dostupna. Centri imaju zadovoljavajuću suradnju s policijom s kojom provode preventivne kampanje, kao i s organizacijama civilnog društva i ostalim nadležnim tijelima iz Protokola dok suradnja sa obiteljskim centrima još nije zadovoljavajuća, a samo pojedini centri navode i suradnju sa županijskim povjerenstvom za ravnopravnost spolova. Predmeti koji se odnose na obiteljsko nasilje zauzimaju značajniji udio u ukupnom broju predmeta, a što je i posljedica osvješćivanja javnosti o toj problematici. Centri su se usuglasili oko potrebe provođenja edukacija i kampanja radi uklanjanja spolnih stereotipa te osvješćivanja očeva vezano uz ravnopravno roditeljstvo.

2.2. DRUGI OBLICI NASILJA

2.2.1. Partnersko nasilje

Pravobraniteljica je usmjerila svoje aktivnosti prema prevenciji i suzbijanju partnerskog nasilja²⁴. Sudjelovala je na *okruglom stolu "Za veze bez nasilja"* u organizaciji udruge CESI, a tijekom listopada 2012. održala je u prostorima Policijske škole „Josip Jović“ za polaznike/ce četvrtih razreda Policijske škole 16 interaktivnih radionica pod nazivom *"Rodno osjetljivi pristup u slučajevima obiteljskog nasilja"*, s naglaskom i na partnersko nasilje te radionicu na istu temu za pedeset nastavnika/ca i odgajatelja/ca Policijske škole "Josip Jović". Prema pribavljenim podacima Ravnateljstva policije, tijekom 2012. policija je podnijela ukupno 37 optužnih prijedloga protiv ukupno 38 počinitelja/ica prekršaja iz čl.1. Zakona o ravnopravnosti, od čega je 36 počinitelja bilo muškog spola, a 2 počiniteljice su osobe ženskog spola²⁵. Poteškoće su se pojavile pred nekim nadležnim prekršajnim sudovima, jer ti prekršajni sudovi odbacuju optužne prijedloge koje je podnijela policija smatrajući da oni nisu ovlašteni tužitelji. Pravobraniteljica smatra da do sveobuhvatne zaštite žrtava partnerskog nasilja, ovaj je zakonski mehanizam relativno učinkovit, ali bi se morala propisati i kazna zatvora pri kažnjavanju težih pojava oblika opisanog djela prekršaja te odgovarajuće zaštitne mjere. Zakonom o ravnopravnosti spolova bi Ministarstvo unutarnjih poslova trebalo ovlastiti za tužitelja za sve prekršajne odredbe propisane navedenim Zakonom.

²⁴ S obzirom na to da se Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji ne pruža izravna zaštita svim partnerima/icama, zaštitu mogu dobiti u okviru čl.31. Zakona o ravnopravnosti spolova.

²⁵ U 2011. policija je podnijela samo 8 optužnih prijedloga.

Vežano za postupanje zdravstvenih radnika/ca i ostalih tijela u slučajevima obiteljskog i partnerskog nasilja, Pravobraniteljica je izdala preporuku jednoj zdravstvenoj ustanovi, zbog partnerskog nasilja koje je rezultiralo ubojstvom žene za koju je njen partner posumnjao da želi izaći iz veze. U ovom slučaju i policija i liječnica su obavili sve radnje u skladu sa zakonom, osim što cijelom događaju nisu pristupili s dužnom pažnjom, niti su međusobno razmijenili sve informacije koje su se odnosile na ubojicu, jer da jesu, moguće je da bi tragičan ishod ovog događaja bio izbjegnuto.

2.2.2. Kaznena djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa

Usporede li se podaci iz 2011. i 2012. može se reći da je **broj silovanja više ili manje konstantan**, te da su sve žrtve ženskog spola svih dobi, a počinitelji, koliko je za sada poznato, muškarcima²⁶. Iz navedenih podataka slijedi zaključak da se žena i dalje percipira kao seksualni objekt i stoga postaje žrtva teških, nasilnih kaznenih djela kao što su silovanje ili podvođenje ili rodoskvrnuće, koja mogu ostaviti dugotrajne i teško otklonjive fizičke i psihičke posljedice. Često patrijarhalno i konzervativno okruženje, koje drži žene manje vrijednim jedinkama društvene zajednice, potiče takvo ponašanje. No kao mogući uzrok nasilničkog ponašanja prema ženama ne bi smjela biti zanemarena niti činjenica da se žensko tijelo posljednjih godina potpuno nekritički (zlo)upotrebljava i trivijalizira kao objekt, i to na razne načine i u razne svrhe, kroz neprimjereno prikazivanje žena u reklamama, osobito u javnom, medijskom prostoru.

2.2.3. Žene silovane u ratu

Silovanje žena u ratu predstavlja jedan od najtežih oblika kršenja ljudskih prava žena te je ujedno i ratni zločin koji ne zastarijeva. Stoga je Pravobraniteljica *na sastanku o statusu silovanih žena u Domovinskom ratu*, a koji je organizirao Odbor za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora, naglasila važnost pružanja psihofizičke potpore žrtvama zločina sustavnog silovanja u ratu i njihovog pripremanja za sudske procese koji su dugotrajni i iznimno traumatični za žrtve. Dodatni poticaj za navedene aktivnosti bila je pritužba upućena Pravobraniteljici vežano uz silovanje žena u Vukovaru 1991. te je DORH po dopisu Pravobraniteljice, u svom očitovanju naveo kako se nastavlja s provođenjem dokaznih radnji i koordiniranjem intenzivne kriminalističke obrade, a s ciljem utvrđivanja počinitelja predmetnih kaznenih djela i njihovog procesuiranja. Državne institucije suglasne su da žrtve trebaju dobiti obeštećenje koje im pripada i dužno poštovanje koje zaslužuju kao ratne stradalnice. Pravobraniteljica predlaže stvaranje zakonodavnog okvira kojim bi se *žrtvama ratnog silovanja* (ženama i muškarcima), kao civilnim žrtvama rata, osigurala određena materijalna naknada i priznao status.

2.3. RODITELJSKA SKRB

2.3.1. Zaključno razmatranje i preporuke

Premda važeći Obiteljski zakon afirmira načelo ravnopravnosti spolova, te pruža snažna antidiskriminacijska jamstva, podaci DZS-a za 2010. su zabrinjavajući: u 85,1% slučajeva je odlučeno

²⁶ Iz podataka Ministarstva unutarnjih poslova razvidno je kako je u 2012., 89 od ukupno 512 kaznenih djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa bilo silovanje (79) ili pokušaja silovanja (10), počinjeno na štetu punoljetnih i maloljetnih osoba. Počinitelji 72 djela silovanja su muškarcima, dok spol počinitelja u preostalim 6 slučajeva nije poznat (slučajevi nisu razriješeni). Od 89 žrtava silovanja i pokušaja silovanja, 88 su ženskog spola. Žrtve su bile iz svih dobnih skupina, no najviše ih je u rasponu od 14-40 godina. Isključivo ženske osobe su bile žrtve kaznenog djela podvođenja, u dobi od 14 do 60 godina. Isključivo ženske osobe u dobi od 14-22 godine bile su žrtve rodoskvrnuća, kojega je počinitelj bio muškarac.

da djeca žive kod majke, uz stalni trend rasta broja takvih odluka²⁷. Osim što ti podaci ukazuju na moguću diskriminaciju očeva (muškaraca), oni također ukazuju na svekoliku i prisutnu diskriminaciju žena, tj. pokazuju da je stereotipna podjela uloga muškaraca i žena, još uvijek duboko ukorijenjena u našem društvu. Nepovoljni trend potvrđuju i pritužbe koje je razmatrala Pravobraniteljica²⁸: znatno je povećan broj pritužbi koje se odnose na ravnopravnost u području roditeljske skrbi. Za razliku od drugih područja diskriminacije, u ovom području najviše pritužitelja (oštećene osobe) su osobe muškog spola, oko 70,31 %. Žene kao oštećene osobe se pojavljuju u 25% predmeta, a ostali predmeti oko 4,68% se odnose na grupe. Od prituženih tijela oko 68,65% se odnose na rad i nezadovoljstvo radom centara za socijalnu skrb. Pritužitelji/ce smatraju kako su od strane nadležnih centara za socijalnu skrb stavljene/e u nepovoljniji položaj u odnosu na drugog roditelja temeljem spola, odnosno da su tretirani jednako premda nisu bili u istoj situaciji. Povećani broj pritužbi od strane muškaraca svjedoči da se muškarci u praksi sve više suočavaju s rodnim stereotipima i predrasudama. S druge strane, povećani broj pritužbi od strane muškaraca odnosno očeva, ukazuje na njihovu povećanu rodnu osviještenost. U tom smislu, Pravobraniteljica ističe ulogu i ostvarenu dobru suradnju s Hrvatskom udrugom za ravnopravno roditeljstvo. Pravobraniteljica je upozoravala centre za socijalnu skrb: da je jedan od roditelja neopravdano stavljen u nepovoljniji položaj (npr. jednog roditelja nisu ih uključivali u postupke, obradu i dr.) odnosno da su oba roditelja imali neopravdano jednak tretman (npr. majka djeteta je bila žrtva nasilja u obitelji), nisu poduzeli sve mjere i aktivnosti iz svoje nadležnosti (npr. radi pomoći ocu djeteta u ostvarivanju susreta i druženja s djecom), da je izostao rodno-senzibilni tretman, da se neizravno diskriminira roditelj s kojim dijete ne živi (npr. kod izdavanja putovnice za dijete) i dr. S ciljem daljnjeg povećanja sudjelovanja očeva u skrbi o djeci, u Republici Hrvatskoj slijede nove promjene u cilju novog stimuliranja očeva na korištenje roditeljskog dopusta. *Preporuke pravobraniteljice u cjelovitom Izvješću.*

2.3.2. Opisi slučajeva i postupanje Pravobraniteljice vezano za roditeljsku skrb.²⁹

3 SPOLNE I RODNE MANJINE

3.1. Pravna osnova i ocjena stanja

Primjećuje se daljnji napredak policije u osvješćivanju važnosti pravovremenog i učinkovitog suzbijanja zločina iz mržnje prema osobama istospolne orijentacije što se u izvještajnoj godini posebno vidjelo u ozbiljnosti s kojom je policija prišla organizaciji obiju povorki ponosa odnosno suzbijanju nasilja prema osobama spolne i rodne manjine. Dok je u prošlosti Pravobraniteljica imala prigovor na blagu kaznenopravnu kvalifikaciju ovakvih djela od strane policije, ove godine se u tom pogledu vidi značajan napredak. Treba naglasiti kako je od svih tijela vlasti uključenih u suzbijanje homofobne diskriminacije građana/ki istospolne orijentacije, policija pokazala najviše interesa za osvješćivanjem i stručnim usavršavanjem svojih djelatnika/ca. Pravobraniteljica je utvrdila kako je tijekom izvještajne godine policija procesuirala 4 djela motiviranih mržnjom prema osobama istospolne orijentacije. Dva djela su procesuirana kao kaznena djela i odnose se na 1) govor mržnje putem virtualnih društvenih mreža i 2) fizički nasrtaj i verbalno omalovažavanje istospolnog para.

²⁷ U 1960. u 78,8% slučajeva je odlučeno da djeca žive kod majke.

²⁸ Pravobraniteljica je radila na ukupno 64 predmeta iz ovog područja.

²⁹ Zbog nedostatka prostora u Sažetku, opisi slučajeva i postupanje Pravobraniteljice vezano za roditeljsku skrb nalaze se u cjelovitom Izvješću o radu.

Dva djela su procesuirana kao prekršaj i oba se odnose na prijetnje koje su počinitelji upućivali sudionicima splitske odnosno zagrebačke povorke ponosa. Istovremeno, podaci koji se odnose na sudsko procesuiranje zločina iz mržnje nisu toliko ohrabrujući. Prema podacima prikupljenim tijekom 2012., pred hrvatskim sudovima vodio se tek 1 kazneni postupak radi diskriminacije temeljem spolne orijentacije. Pred prekršajnim sudovima vodila su se 4 prekršajna postupka povodom diskriminacije istospolnih osoba i sva 4 su prenesena iz prethodne godine. Podaci vezani uz *anti-diskriminacijske parnične postupke* su ipak nešto više ohrabrujući. Tijekom izvještajne godine zabilježeno je 9 anti-diskriminacijskih postupaka temeljem Zakon o suzbijanju diskriminacije. Od toga su 7 prenesena iz prethodne godine, a 2 su započeta u zadnjem tromjesečju 2012. Tijekom izvještajne godine donesene su sudske odluke u 3 anti-diskriminacijska sudska postupka u kojima je Pravobraniteljica koristila svoju ovlast umješalice. Dva postupka su pravomoćno okončana, a 1 je trenutno u žalbenom postupku. U 2 predmeta sud je utvrdio diskriminaciju temeljem spolne orijentacije i odredio odgovarajuće mjere uklanjanja diskriminacije. Posebne zasluge za ovaj razvoj u građansko-pravnoj zaštiti idu udrugama civilnog društva koje se bave promicanjem prava građana/ki istospolne orijentacije, a koje su do sada ulagale znatna sredstva u pružanje pravne pomoći osobama diskriminiranim zbog svoje spolne orijentacije. U 2012. osobe istospolne orijentacije su i dalje bili izloženi homofobnom ponašanju koje je još uvijek rašireno u hrvatskom društvu. To je ponovo došlo do izražaja u slučaju organizacije splitske povorke ponosa. Pravobraniteljica je stoga reagirala s 2 javna priopćenja kojima je upozorila javnost i nadležna tijela vlasti na konkretne diskriminatorne postupke gradskih vlasti. Istovremeno, organiziranje zagrebačke povorke ponosa nije naišlo na prepreke od tijela vlasti i izvedeno je uspješno.

Nacionalni zakonodavni okvir ne zadovoljava zahtjevima pravne zaštite osoba istospolne orijentacije koji proizlaze iz pravnog sustava Vijeća Europe i pravnog poretka Europske unije. Tijekom izvještajne godine neusklađenost pravne regulative je postala još očiglednija s obzirom na konstantan razvoj sudske prakse Europskog suda za ljudska prava u ovom području, što se posebno odnosi na njegove presude *Gas i Dubois protiv Francuske* i *X protiv Austrije*. Pravobraniteljica smatra ohrabrujućim činjenicu da je Vlada Republika Hrvatske krenula sa izradom prijedloga novog zakonskog okvira kojim će se urediti građanskopravni status istospolnih zajednica.

3.2. Projekti i aktivnosti Pravobraniteljice vezano za promicanje prava spolnih i rodni manjina

Pravobraniteljica se aktivno uključila u rad Radne skupine zadužene za izradu nacrtu prijedloga novog zakonskog okvira, pri Ministarstvu uprave, organizirala 2 okrugla stola: „*Položaj istospolnih zajednica – novi pravni okvir*“ i „*Pravni položaj LGBT osoba u Republici Hrvatskoj*“ te se odazvala pozivu za sudjelovanjem na *povorci ponosa održanoj u Splitu i Zagrebu*.³⁰

3.3. Opis predmeta u području suzbijanja diskriminacije na temelju spolne orijentacije³¹

3.4. Problemi rodno-disforičnih osoba (transrodne osobe)

Osnovni problem s kojim se transrodne osobe susreću je **nemogućnost upisa promjene spola** kod nadležnog matičnog ureda. Prema Pravilniku o dokumentaciji potrebnoj za promjenu spola, stoji da se spol može promijeniti operativnim zahvatom, hormonalnom terapijom i na „*drugi način*“. Međutim, svi zahtjevi za upisom promjene spola u izvještajnom razdoblju su odbijeni do daljnjeg

³⁰ Zbog nedostatka prostora u Sažetku, detaljnije o projektima i aktivnostima Pravobraniteljice vezano za promicanje prava spolnih i rodni manjina nalaze se u cjelovitom Izvješću o radu.

³¹ Zbog nedostatka prostora u Sažetku, opisi slučajeva u području suzbijanja diskriminacije na temelju spolne orijentacije nalaze se u cjelovitom Izvješću o radu.

jer je Ministarstvo zdravlja zaključilo da je predmetni Pravilnik „nedorečen“. *Pravobraniteljica smatra postojeću situaciju neodrživom* i naglašava kako uvjetovati matični upis promjene spola operativnim zahvatom, određenom broju pacijenata/ica znači zauvijek uskratiti pravo na slobodan odabir liječenja, jer se neki od njih zbog određenih zdravstvenih problema ne smiju podvrgnuti takvom operativnom zahvatu koji je za njih zdravstveno prerizičan. Ovakva praksa transrodnim osobama ometa i priječi normalan život i predstavlja diskriminaciju temeljem spola. Pravobraniteljica smatra kako izmjene upisa spola u matičnim knjigama rođenih moraju biti strogo individualizirane i donesene za svakog pacijenta/icu posebno, nakon sveobuhvatnog razmatranja načina liječenja i rezultata istog, od strane za to ovlaštenih i osposobljenih liječnika/ica. Pravobraniteljica stoga *predlaže ustanovljenje liste mreže liječnika/ica-specijalista*, na kojoj bi se nalazilo više liječnika/ica iste struke (endokrinologa, psihijatar, kirurga itd.), kojima bi se pacijenti/pacijentice mogli/e obratiti i čije mišljenje bi bilo jednako vrijedno u smislu ishoda liječničke potvrde o činjenici promjene spola. *Opis slučaja u cjelovitom Izvješću.*

4 RIZICI VIŠESTRUKI DISKRIMINACIJE

4.1. Žene u ruralnim područjima

Pravobraniteljica je tijekom 2012. aktivno sudjelovala u provedbi dva projekta koja obuhvaćaju problematiku žena u ruralnim područjima i to: projekt „*SEE WoRD – Žene Jugoistočne Europe u mreži za ruralni razvoj*“ te projekt „*GARD – ravnopravnost spolova u ruralnom razvoju – osnaživanje žena u ruralnom društvu*“. **Na inicijativu Pravobraniteljice**, prezentacija projekta „*SEE WoRD – Žene Jugoistočne Europe u mreži za ruralni razvoj*“³² provedena je u 21 županijskom povjerenstvu³³ za ravnopravnost spolova i održana u manjim ruralnim općinama. Pravobraniteljica je sudjelovala u prezentaciji projekta u 11 županija. Prilikom terenskih obilazaka županija, u razgovorima sa sudionicama radionica, kao najveći problemi vezani uz položaj žena istaknuti su: loša prometna infrastruktura koja uzrokuje socijalnu isključenost žena, slabije obrazovanje i ekonomska ovisnost žena, obiteljsko nasilje te snažne tradicionalne uloge unutar obitelji odnosno spolni stereotipi. Pravobraniteljica je sudjelovala i u provedbi projekta „*GARD – ravnopravnost spolova u ruralnom razvoju – osnaživanje žena u ruralnom društvu*“ koji provodi Organizacija za građanske inicijative Osijek. U sklopu projekta, Pravobraniteljica je sudjelovala na 2 radionice, održane u Drnišu i Zagrebu. Pravobraniteljica predlaže razvojne strategije koje će dovesti do ekonomskog osnaživanja žena i njihove uključenosti u socijalne i kulturne aktivnosti kroz potpore razvoja lokalnih udruga (osnaživanjem LAG-ova), osigurati mjere za povoljniji pristup poljoprivrednim kreditima i zajmovima te ih sustavno osposobljavati za javno djelovanje.

4.2. Ovisnost u žena

Pravobraniteljica je u suradnji s Odborom za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora organizirala okrugli stol pod nazivom „*Žene ovisnice*“³⁴. Žene ovisnice znatno češće su bile zlostavljane ili su

³² koji je provodio GTF – Gender Task Force / Regionalni centar za jednakost spolova.

³³ Uključuje - 20 županijskih povjerenstava i Povjerenstvo Grada Zagreba.

³⁴ Prema podacima HZJZ-a za 2011., od ukupnog broja liječenih osoba od ovisnosti o psihoaktivnim drogama, njih 17,7% su bile žene. Prema podacima Zavoda za javno zdravstvo dr. Andrija Štampar za 2011. na području Grada Zagreba je udio žena liječenih od ovisnosti o opojnim sredstvima (27,14%) bio veći nego udio žena liječenih zbog ovisnosti o alkoholu (19,4%). Žene ovisnice znatno češće su bile zlostavljane ili su češće svjedočile nasilju u obitelji, a u odnosu na muškarce ovisnike.

češće svjedočile nasilju u obitelji, a u odnosu na muškarce ovisnike. Također, u obiteljima žena ovisnica češće je bio prisutan alkoholizam i duševne bolesti kao i pokušaji suicida, a kao popratni problem javlja se i prostitucija. Prema podacima HZJZ-a, u 2010. je 65 roditelja izjavilo kako su tijekom trudnoće uzimale psiho-aktivne droge. Iako su prema roditeljskom statusu u 2011., ovisnice majke (43,0%) bile zastupljenije od ovisnika očeva (28,7%), ipak im se roditeljska skrb u dvostruko manjoj mjeri (0,2%) oduzimala nego očevima ovisnicima (0,4%). Specifičnu kategoriju predstavljaju žene ovisnice u zatvorskom sustavu, a prema podacima Ministarstva pravosuđa, muškarci ovisnici čine udio od 39,47% svih muškaraca zatvorenika, a žene ovisnica čine udio od 18,35 % svih žena zatvorenica.

4.3. Žene i HIV/AIDS

Od 1985., kada su u Hrvatskoj zabilježeni prvi slučajevi HIV zaraze, pa do kraja 2012., u Hrvatskoj je ukupno registrirano 1.017 osoba kojima je dijagnosticirana HIV infekcija (udio muškaraca je 86%). Međutim, **u svijetu je sve više žena zaraženo virusom** i one danas predstavljaju gotovo 50 % novozaraženih osoba. Žene zaražene virusom HIV-a izložene su većem riziku od siromaštva što je posljedica i njihovog nepovoljnijeg položaja na tržištu rada, a izložene su i većoj stigmatizaciji te društvenoj osudi i rodnim stereotipima čemu pogoduje patrijarhalno društvo. Žene zaražene HIV-om nemaju gotovo nikakvu moć prilikom donošenja odluka u seksualnim vezama, a što predstavlja oblik spolnog nasilja. Prema podacima HZJZ-a, najčešći put prijenosa virusa HIV-a u žena (59% svih zaraženih žena) je heteroseksualni i to su stalne partnerice ili supruge partnera koji je HIV pozitivan, a tijekom 2012. u Zagrebu nije rodila niti jedna žena zaražena virusom HIV-a. Pravobraniteljica je sudjelovala na tribini pod nazivom „*Neka se i ženski glas čuje*“, a koji je organizirao „LET“ povodom Svjetskog dana borbe protiv AIDS-a.

4.4. Žene s invaliditetom

Prema podacima HZJZ-a, na dan 31.12.2012. u RH bili su registrirani parametri za 520.837 osoba s invaliditetom od čega je bilo 39,8 % žena i 60,2 % muškaraca. Žene s invaliditetom imaju niži stupanj obrazovanja u odnosu na muškarce s invaliditetom, a što ima za posljedicu i njihov nepovoljniji položaj na tržištu rada. Prema podacima HZZ-a, na dan 31.12.2012. evidentirano je 6.607 nezaposlenih osoba s invaliditetom od čega žene čine 41,7%. Žene s invaliditetom su u **većoj mjeri izložene i obiteljskom nasilju** od strane svojih partnera, ali i od strane ostalih članova/ica njihove obitelji, a kao poseban oblik nasilja javlja se i socijalna izolacija i zanemarivanje. Problem predstavlja i pristupačnost zdravstvenim uslugama te ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu. Pravobraniteljica je u 2012. sudjelovala na okruglom stolu „*Nasilje nad ženama s invaliditetom*“ organiziranim povodom Nacionalnog dana borbe protiv nasilja nad ženama.³⁵

4.5. Žene u prostituciji

Kako su se tijekom 2012. inicirale rasprave o potrebi legalizacije prostitucije, Pravobraniteljica je sudjelovala u javnim raspravama iznoseći razloge kojima se **protivi legalizaciji prostitucije** u Republici Hrvatskoj. Pravobraniteljica ukazuje na sustav dobre prakse koja postoji u Švedskoj, Norveškoj i Islandu gdje se kazneno procesira korisnik seksualnih usluga. Većina žena koje se prostituiraju to čine jer su iz raznih razloga došle do ruba egzistencije i nemaju drugog načina

³⁵ Prema podacima pribavljenim od HZJZ-a, u 2012. su rodile 42 žene s invaliditetom dok ih je u 2011. bilo 79. Problem predstavlja i pristupačnost zdravstvenim uslugama te ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu. Prema podacima Ministarstva pravosuđa, na održavanju kazne su se u 2012. nalazila 83 muškarca s invaliditetom (čine udio od 1,83 % muškaraca zatvorenika) te jedna žena s invaliditetom (čini udio od 0,48 % žena zatvorenica).

uzdržavanja same sebe, svoje djece, obitelji, a dio njih je svakako ovisan i o narkoticima i/ili alkoholu. Radi se o ženama koje su najčešće žrtve zlostavljanja u obitelji i/ili drugih kaznenih i/ili prekršajnih djela te su živjele i žive u nepovoljnim socijalno-ekonomskim uvjetima. Pravobraniteljica je dala *mišljenje na Prijedlog zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira*, koji bavljenje prostitucijom i kupovanje usluga osoba koje se prostituiraju tretira isključivo kao prekršaj protiv javnog reda i mira, dakle kao djelo koje uznemirava ili može uznemiriti građane. Zbog toga se čini da ideja zakonodavaca prilikom propisivanja prekršajnog, ali i kaznenog djela i kazne, nije bila utemeljena na svijesti o tome da prostitucija predstavlja eksploataciju (uglavnom) žena, te da u konačnici predstavlja nasilje nad ženama koje provode muškarci i koje se provodi (uglavnom) radi muškaraca. Određeni pomak vidljiv je u sankcioniranju korisnik/ca seksualnih usluga (iako samo prekršajno a ne kazneno), dok bi osobe koje se prostituiraju trebalo osloboditi odgovornosti.

5 PODRUČJE OBRAZOVANJA

5.1. Novi propisi i kurikulumi koji se odnose na pitanja ravnopravnosti spolova

Povodom uvođenja **Zdravstvenog odgoja** u osnovne i srednje škole, Pravobraniteljica je izdala javno priopćenje sa stručnim mišljenjem da nijedan dio Kurikuluma zdravstvenog odgoja po pitanju spolne i rodne ravnopravnosti nije u suprotnosti s ustavno-pravnim poretkom RH niti s međunarodnim i nacionalnim anti-diskriminacijskim zakonodavstvom. Povodom uvođenja **Građanskog odgoja i obrazovanja**, Pravobraniteljica je utvrdila da u Kurikulum građanskog odgoja i obrazovanja nisu uvrštene neke od njenih preporuka ranije upućenih Agenciji za odgoj i obrazovanje i Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta. Pravobraniteljica dalje **preporučuje definiranje različitih osnova diskriminacije** u Kurikulumu prema Zakonu o suzbijanju diskriminacije, posebice diskriminacije temeljem bračnog i obiteljskog statusa te spolne orijentacije i *uvrštavanje Zakona o suzbijanju diskriminacije*, ali i drugih predloženih propisa i publikacija u literaturu Kurikuluma. Povodom donošenja nove **Odluke o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u srednje škole u školskoj godini 2012./2013.** Pravobraniteljica je Ministarstvu uputila **preporuku** za uvođenjem *kriterija podzastupljenosti spolova* s ciljem ublažavanja podzastupljenosti spolova u pojedinim područjima obrazovanja i znanosti, koja je djelomično usvojena.

5.2. ISTRAŽIVANJE: Rodni aspekt u udžbenicima etike za srednju školu

Rezultati istraživanja su pokazali da se, pored sadržaja koji na afirmativan način pridonose promicanju rodne ravnopravnosti, u udžbenicima nalazi i značajna količina diskriminirajućih sadržaja temeljem spola, bračnog i obiteljskog statusa te spolne orijentacije. Osim toga, na fotografijama i ilustracijama trebao se staviti veći naglasak na ravnopravniju prisutnost spolova. Pravobraniteljica je, na temelju rezultata istraživanja Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta uputila **upozorenje i preporuke** za izmjenama ili uklanjanjem diskriminirajućih sadržaja s točno naznačenim dijelovima udžbenika koje je potrebno revidirati. Slijedom svoje inicijative, Pravobraniteljica je zaprimila očitovanje Ministarstva u kojem su zaključci istraživanja ocijenjeni značajnima te je istaknuto da je *detaljna analiza rodno-osjetljivog sadržaja udžbenika etike uistinu značajan materijal koji će članovima Povjerenstva za prosudbu usklađenosti udžbenika s etičkim zahtjevima poslužiti u njihovu radu.*

5.3. ISTRAŽIVANJE: Rodni aspekt u udžbenicima vjeronauka za osnovnu i srednju školu

Rezultati istraživanja pokazali su da **diskriminirajući sadržaj predstavlja 1/5 (19,7%** tj. 23 od ukupno 117 sadržaja) od ukupnog broja identificiranih primjera, koji se dotiču pitanja rodne ravnopravnosti. Udžbenici vjeronauka djelomično na vrlo afirmativan način obrađuju neke aspekte rodne ravnopravnosti, međutim u udžbenicima je prisutan zamjetan broj diskriminirajućih sadržaja koje je potrebno preformulirati ili ukloniti iz udžbenika. Na temelju rezultata istraživanja, Pravobraniteljica preporučuje Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta sljedeće: izmijeniti ili ukloniti iz udžbenika sve naznačene diskriminirajuće sadržaje, prikloniti se ravnopravnijoj percepciji uloga žene i muškarca, ne podržavati povijesno i društveno uvriježene stereotipe i tradicionalni ideal žene kao supruge, majke i domaćice, posebnu pažnju obratiti na uvođenje u udžbenike sadržaja koji se odnose na naglašavanje očinske ljubavi prema djetetu (kako bi se izbjeglo favoriziranje idealizirane ljubavi majke), pri obradi tematike pobačaja u udžbenike uvesti razlikovanje spontanijih, legalno induciranih i nelegalnih pobačaja te navesti zakonsku regulaciju pobačaja prema nacionalnom zakonodavstvu.

5.4. ANALIZA zastupljenosti žena i muškaraca u području obrazovanja

Gledajući u cjelini, žene su nešto uspješniji spol u području obrazovanja. Žene veći udio čine među upisanim studentima/cama te među onima koji završavaju studij. Međutim, zbog neravnopravne raspodjele obiteljskih i kućanskih obveza taj postotak opada na daljnjim razinama obrazovanja po svemu sudeći iz razloga što su žene prisiljene izabrati između odluke o nastavku obrazovanja ili zasnivanja obitelji, dok se isti obrazac ne pojavljuje kod muškaraca. Nadalje, očita je izrazita feminizacija nižih razina obrazovanja i relativna maskulinizacija najviših profesorskih pozicija na visokim učilištima. Odgajatelji muškog spola u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja zastupljeni su samo s 1%, a učitelji i nastavnici u osnovnim školama s 15,4%. Stoga Pravobraniteljica **upozorava** na veliku podzastupljenost na tim razinama obrazovanja te daje **preporuku** svim predškolskim i osnovnoškolskim ustanovama u Republici Hrvatskoj da prilikom zapošljavanja pored kriterija izvrsnosti i stručnosti vode računa i o kriteriju podzastupljenosti spolova.

5.5. Obrazovanje – ostalo (suradnja u području obrazovanja)

Pravobraniteljica je, vezano za područje obrazovanja prihvatila prijedlog Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta za njezino osobno uključivanje u rad Povjerenstva za prosudbu usklađenosti udžbenika s etičkim zahtjevima te je imenovana kao jedna od 9 članova/ica Povjerenstva. Odazvala se pozivu Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih te održala radionicu u sklopu stručnog skupa za nastavnike/ce strukovnih škola pod nazivom „Ravnopravnost spolova u sustavu obrazovanja i na tržištu rada“. Odazvala se pozivu Pravnog fakulteta Sveučilišta u Osijeku te održala radionicu o ravnopravnosti spolova i instituciji Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova prvoj generaciji studenata/ica poslijediplomskog specijalističkog studija „Ljudska prava“ na Pravnom fakultetu u Osijeku. Podržala je projekt „Inicijativa mladića“ Organizacije mladih Status-M, koji je usmjeren na prevenciju nasilja među mladim muškarcima te izlagala na konferenciji "Maske i maskuliniteti - rad s mladićima na nenasilju, rodnoj ravnopravnosti i zdravlju.

6 MEDIJI

U 2012. Pravobraniteljica je pratila tiskane i elektroničke medije, provela 2 neovisna rodna istraživanja vezana uz medije³⁶, postupala po pritužbama građana/ki na medijske sadržaje, samoinicijativno reagirala javnim priopćenjima³⁷, održala edukacijsku radionicu za urednike/ce HRT-a³⁸, izlagala na međunarodnoj konferenciji o seksizmu i stereotipima u oglašavanju³⁹ i promovirala načela ravnopravnosti spolova putem izjava i intervjua te službenih web stranica (www.prs.hr).

6.1. ISTRAŽIVANJE o zastupljenosti i načinu prikazivanja žena i muškaraca na 514 naslovnica tj. 12.241 članka s fotografijom na 9 Internet portala⁴⁰,

koje je Pravobraniteljica provela pokazalo je da ni nakon 18 godina Pekinške deklaracije i 9 godina nakon donošenja Zakona o ravnopravnosti spolova, iz medija nisu uklonjeni seksizmi i spolni stereotipi, odnosno prikazivanje žena kao seksualnih objekata, već se čini da je situacija još i gora.⁴¹

6.2. ISTRAŽIVANJE o zastupljenosti stručnjakinja u programima Hrvatske televizije

koje je Pravobraniteljica provela pokazalo je stavove stručnjakinja, žena iz različitih područja znanosti prema pojavljivanju u programima HTV-a te razlozima (ne)odazivanja na pozive.⁴²

6.3. Postupanje po pritužbama na medijske sadržaje

Na seksizam u reklamama, Pravobraniteljici su se prituživali i muškarci i žene. U slučajevima u kojima je utvrdila da se radi o spolnim stereotipima ili seksizmu, Pravobraniteljica je upućivala medijima upozorenja i preporuke.

6.4. Medijsko izvještavanje o nasilju nad ženama

Način na koji pojedini mediji izvještavaju o slučajevima silovanja, suprotan je zakonskim odredbama i odredbama etičkih kodeksa novinarske struke. Za primjer ćemo navesti slučaj brutalnog silovanja u P. s teškim posljedicama po djevojku koja je pala u komu, o kojem su tiskani mediji i portali danima izvještavali⁴³. Neki od njih su se koristili neprovjerenim informacijama, iznosili u javnost podatke iz istrage koja je tajna te senzacionalističkim istaknutim naslovima i podnaslovima⁴⁴, zanemarivali osnovno, a to je zaštita žrtve. Stoga je Pravobraniteljica izdala javno priopćenje (29.11.2012.) te uputila upozorenje i preporuke urednicima medija čiji su tekstovi bili

³⁶ Istraživanje o zastupljenosti i načinu prikazivanja žena i muškaraca na naslovnicama Internet portala i Istraživanje o zastupljenosti stručnjakinja u programima Hrvatske televizije (oba cjelovita izvješća dostupna su na www.prs.hr).

³⁷ Pravobraniteljica je na temu seksizma tijekom godine davala intervjue, izjave i javna priopćenja: za Deutsche Welle je dala intervju, javna priopćenja povodom članka "Zastupnici izabrali svoju Miss Sabora", reklamne kampanje banke, stereotipne izjave glavnog urednika HTV-a i reklamne kampanje pivovare.

³⁸ U organizaciji Edukacijskog centra HRT-a, Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova održala je radionicu „**Aspekt rodne ravnopravnosti u programima HRT-a**“ za 34 urednika i urednice Hrvatske radiotelevizije. Kako bi što veći broj zaposlenika HRT-a mogao pratiti radionicu, ista se mogla pratiti uživo u dopisništvima putem „live streama“, a snimka radionice dostupna je i na youtube kanalu EDU Centra HRT-a. Po prvi puta na ovoj radionici korištene su prednosti društvenih mreža.

³⁹ FemCities Conference 2012 - „Ending gender stereotyping and sexist portrayals in advertising“, Brussels, 28.11.2012.

⁴⁰ 3 news portala: Index.hr, Net.hr, T-portal⁴⁰; 3 portala dnevnih novina: Jutarnji list, Večernji list, Novi list; 2 televizijska portala: jedne javne (HRT) i jedne komercijalne televizije (NOVA TV); 1 portal tabloida: 24 sata.

⁴¹ Detaljno opisana metodologija i rezultati ovog istraživanja u cjelovitom Izvješću i na web str. www.prs.hr.

⁴² Rezultati istraživanja detaljno su opisani u cjelovitom Izvješću i objavljeni na web str. www.prs.hr.

⁴³ Slučaj Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova - PRS 05-01/12-13.

⁴⁴ „Bila je gola u lokvi krvi, a R.Š. je u bunilu stajao kraj nje. Teške ozljede unutarnjih organa navodno je nanio napuklom bocom“, Jutarnji list, 19.11.2012.; „Studentica nije silovana ni mikserom ni bocom: Stravične ozljede nanese su rukom!“ i „R. je ruku nesretnoj djevojci gurnuo u utrobu gotovo 50 centimetara te joj je izvadilo dijelove crijeva“, Jutarnji list 21.11.2012.; „Liječnici sumnjaju kako je došlo do stravičnih ozljeda u P.: nesretna cura zamalo ubijena – mikserom“, Slobodna Dalmacija 20.11.2012.

etički neprihvatljivi. Hrvatskom novinarskom društvu i Hrvatskoj liječničkoj komori uputila je prijave na nadležno postupanje⁴⁵.

6.5. Spolni stereotipi i seksizam u medijskim sadržajima⁴⁶

6.6. Mediji o spolnim i rodnim manjinama

O spolnim i rodnim manjinama u medijima se dosta govori i piše, prvenstveno vezano za aktivnosti organizacija civilnog društva koje se bave zaštitom prava spolnih i rodnih manjina i promocijom njihovih prava. **Pravobraniteljica je u 2012. izdala 6 javnih priopćenja** vezano za homofobne izjave pojedinaca⁴⁷, slučajeve nasilja⁴⁸, kršenja prava osoba spolnih i rodnih manjina⁴⁹ i donošenje prve pozitivne sudske odluke u anti-diskriminacijskom predmetu⁵⁰. Mediji su popratili i 2 okrugla stola koja je Pravobraniteljica uz podršku Vlp. Velike Britanije i u suradnji s organizacijama civilnog društva organizirala vezano za problematiku spolnih i rodnih manjina⁵¹. Pravobraniteljica je o pravima osoba istospolne orijentacije govorila u radio i TV emisijama.

6.7. Provedba mjera iz Nacionalne politike za ravnopravnost spolova 2011.-2015. vezanih uz medije

Vezano za izvješće HRT-a, iako još ima propusta, možemo zaključiti da je došlo do napretka u odnosu na ranija izvješća HRT-a za 2010. i 2011. i to u odnosu na rodno-osjetljiv jezik, povećanu zastupljenost tema vezanih uz problematiku ravnopravnosti spolova kao i na jasnije prepoznavanje takvih medijskih sadržaja od strane djelatnika/ca HRT-a⁵². Od svih županijskih povjerenstava za ravnopravnost spolova⁵³, 15 županija nije provelo niti jednu od gore navedenih mjera vezano za medije, 5 županija i Grad Zagreb je provelo neku/e od mjera, ali ne sve.⁵⁴ **Niti jedno povjerenstvo nije provelo analizu sadržaja medija radi detekcije učestalosti i vrste rodnih stereotipa⁵⁵.**

6.8. Edukacijska medijskih djelatnika/ca.

Pravobraniteljica je održala radionicu za urednike/ce HRT-a. Detaljnije u cjelovitom Izvješću.

6.9. Pravobraniteljica u medijima⁵⁶

Pravobraniteljica je u 2012. izdala 18 javnih priopćenja koja su objavljena na službenim web stranicama te u dnevnom tisku i na informativnim portalima. U 2012. mediji su djelovanje Pravobraniteljice popratili objavom 7 intervjua i 181 članka, što je dvostruko više nego 2011. Osim toga, Pravobraniteljica je 37 puta gostovala u radio i TV programima. Za razliku od prošlih godina, zbog angažmana Pravobraniteljice u lokalnim sredinama, veliki broj lokalnih radio stanica, pa i televizija, je po prvi puta izvještavao o aktivnostima i nadležnostima Pravobraniteljice. **Službena**

⁴⁵ Slučaj Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova PRS 05-01/12-13.

⁴⁶ Zbog nedostatka prostora u sažetku primjeri stereotipa i seksizma u medijskim sadržajima nalaze se u cjelovitom Izvješću o radu.

⁴⁷ Priopćenje o homofobnim izjavama, 11.5.2012. i 2.11.2012.

⁴⁸ Priopćenje povodom odluke Grada Splita o promjeni rute Split Pride, 28.05.2012. i 26.06.2012.

⁴⁹ Izjava Pravobraniteljice povodom kršenja jamstva zabrane diskriminacije u pristupu tržišnim uslugama, 15.10.2012.

⁵⁰ Priopćenje povodom sudske odluke, 12.07.2012.

⁵¹ prvi povodom obilježavanja Međunarodnog dana borbe protiv homofobije i transfobije "Pravni položaj LGBT osoba u Republici Hrvatskoj" i drugi „Položaj istospolnih zajednica – novi pravni okvir“

⁵² Naime, za razliku od prethodnih godina, u ovogodišnjem izvješću nisu se kao teme iz područja ravnopravnosti spolova navodile emisije o narodnim običajima ili sapunicama.

⁵³ Koja su u suradnji s organizacijama civilnog društva bila nositelji mjera 7.2.1., 7.2.2., 7.2.4. i 7.2.6. Nacionalne politike za ravnopravnost spolova 2011.-2015.

⁵⁴ Odnosi se isključivo na mjere Nacionalne politike za ravnopravnost spolova vezane uz medije, a za koje su nositeljice županijska povjerenstva za ravnopravnost spolova u suradnji s organizacijama civilnog društva

⁵⁵ Mjera 7.2.6.

⁵⁶ Intervju i izjave Pravobraniteljice detaljno su prikazani na web stranicama www.prs.hr

web stranica Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova redizajnirana je i postavljena krajem travnja 2012. te se statistika posjećenosti vodi za 8 mjeseci: 54.206 posjetitelja koji su stranice posjetili 1.517.587 puta što je gotovo dvostruko više nego prethodne godine⁵⁷.

7 RAVNOPRAVNOST SPOLOVA U PODRUČJU POLITIČKE PARTICIPACIJE

Tijekom 2012. Pravobraniteljica je sudjelovala na nekoliko tribina u organizaciji političkih stranaka⁵⁸ na kojima je izlagala o nadležnostima neovisnog tijela za suzbijanje diskriminacije u području ravnopravnosti spolova kao i o primjerima iz prakse temeljem pritužbi građana i građanki, o političkoj participaciji žena i predstojećim lokalnim izborima, o političkim i poslovnim kvotama, o strukturalnoj diskriminaciji žena na tržištu rada, o jazu u plaćama, o tradicionalnim ulogama u obitelji, o potrebi jačeg aktivizma ženskih organizacija u ruralnim područjima kao i aktivnijem radu političkih stranaka na lokalnoj razini, posebice u ruralnim područjima. Prisustvovala je i predstavljanju rezultata *istraživanja "Žene u hrvatskoj politici 2011."*⁵⁹ Pravobraniteljica je dala **tumačenje odredbe čl.15. Zakona o ravnopravnosti spolova** te smatra kako se zakonski pojam „treći redovni izbori“ odnosi na izbore članova/ica predstavničkih tijela lokalne i regionalne (područne) samouprave, koji će se održati u travnju 2013. Uz navedeno stajalište⁶⁰, Pravobraniteljica je preporučila i primjenu određenih modela⁶¹ formiranja izbornih lista korištenih po članicama EU, koje ujedno predstavljaju i primjer uvođenja pozitivnih mjera radi osiguranja ujednačenja participacije žena u vlasti.

8 NACIONALNA POLITIKA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA 2011.- 2015. - ANALIZA mjera u 2012.⁶²

Analizom pribavljenih odgovora nositelja i sunositelja mjera vidljivo je kako se većina mjera iz Nacionalne politike za ravnopravnost spolova, 2011.- 2015., tijekom 2012. provodila na zadovoljavajućoj razini i to od strane većine nositelja. Ipak, pojedine mjere se nisu provodile ili su se provodile samo djelomično i to zbog nedostataka financijskih sredstava pojedinih nositelja, ali i zbog njihove slabije aktivnosti po pitanju provedbe mjera.

⁵⁷ 2011. godine stranice su u periodu od 12 mjeseci bile posjećene 781.270 puta.

⁵⁸ 1) Panelistica na radionici na temu „(Ne)moć politika rodne ravnopravnosti“ koju su u okviru Programa političkog obrazovanja za ženski aktivizam organizirali Socijaldemokratski forum žena, Udruga za razvitak socijalne demokracije Novo društvo i Zaklada Friedrich Ebert; 2) Ženske inicijative HNS-a pod nazivom "Žene i politika - ususret lokalnim izborima 2013."; 3) Panelistica na tribini SDP-a Mjesne organizacije Trnje na temu "Borbu protiv nasilja nad ženama te položaj žena u društvu i politici".

⁵⁹ Koje je proveo Centar za ženske studije na uzorku od 1.201 građana/građanki.

⁶⁰ Detaljno objašnjeno stajalište dostupno u cjelovitom Izvješću i na web stranicama www.prs.hr.

⁶¹ Tzv. „par-nepar model“, prema kojem se izborne liste sastavljaju tako da je svaka druga osoba na listi suprotnog spola.

⁶² Zbog nedostatka prostora Sažetku, detaljna analiza Nacionalne politike nalazi se u cjelovitom Izvješću o radu i na službenim web stranicama www.prs.hr.

9 REPRODUKTIVNO ZDRAVLJE - Zakon o medicinskoj oplodnji

Tijekom izvještajnog razdoblja predložen je i stupio je na snagu novi Zakon o medicinskoj pomognutoj oplodnji⁶³. Budući se radi o Zakonu koji regulira pitanje ljudske reprodukcije, izmjene postojećeg stanja odnosno prijedlozi novih zakonskih rješenja, izazivali su brojne rasprave i suprotstavljanje stavova, osobito stoga što se djelovanje takvog Zakona proteže izvan granica medicinske znanosti, zahvaćajući u razne segmente – etičke, psihološke, sociološke, socijalne, ekonomske itd. - poimanja društvenog ustrojstva raznih društvenih skupina. Prijašnji zakon, kao i sada važeći Zakon o medicinskoj potpomognutoj oplodnji, koncipirani su kao „medicinska“ zakonodavna rješenja kojima se regulira pitanje liječenja bioloških uzroka neplodnosti kao jednog od aspekta neplodnosti. Iz navedenog razloga, pristup medicinskoj oplodnji uskraćen je ženama odnosno parovima kod kojih ne postoje zdravstvene prepreke za trudnoću. Uzimajući u obzir broj žena kojima je postupak liječenja neplodnosti omogućen ovim putem, može se konstatirati da se radi o propisu koji tu mogućnost dozvoljava širem krugu osoba u odnosu na prethodno rješenje jer uključuje žene koje nisu niti u bračnoj niti u izvanbračnoj zajednici, pod uvjetom da iz zdravstvenih razloga ne mogu ostati trudne. Iako Zakon spada u **skupinu liberalnijih zakona** i dalje ostaje pitanje otvoreno pitanje kako će žene koje zbog tjelesnih oštećenja reproduktivnih organa ne mogu postati majke ostvariti svoje pravo. Isto tako, s obzirom da je Zakon prvenstveno usredotočen na „medicinske aspekte“ omogućavanja reprodukcije, iz njegove primjene izuzete su osobe koje ne mogu ili ne žele ostvariti svoje reproduktivno pravo iz razloga koji nemaju veze sa zdravljem. Kako bi osobe homoseksualne orijentacije također mogle ostvariti svoje pravo na roditeljstvo, valjalo bi ustanoviti poseban pravni institut kojim bi se omogućila primjena najnovijih medicinskih dostignuća u ostvarivanju prava na roditeljstvo.

10 Žene u migracijskoj politici i azilatkinje⁶⁴

Pravobraniteljica je sudjelovala na Konferenciji „*Integracijske politike i prakse – uključivanje azilanata i stranaca pod supsidijarnom zaštitom u hrvatsko društvo*“, te je u svom izlaganju ukazala na rodni aspekt tražitelja/ica azila, rodnu statistiku kod tražitelja/ica azila, potrebu kontinuirane edukacije i senzibilizacije stručnih osoba vezano za prava osoba istospolne orijentacije, kao i svijest o davanju razmjernog broja odobrenja ženama-azilanticama u odnosu na ukupan broj tražitelja azila. Pravobraniteljica kontinuirano prati ukupnu politiku odobravanja azila, uključujući pitanja prihvata i integracije stranaca/kinja u Republiku Hrvatsku. Azilanti/ice su izuzetno osjetljiva i ranjiva društvena skupina, unutar koje postoji još i osjetljivije i ranjivije društvene skupine kao što su to trudnice, majke s malom djecom, osobe istospolne orijentacije, djeca, osobe s invaliditetom, dakle osobe koje su najčešće izložene višestrukoj diskriminaciji.

⁶³ Narodne novine broj 86/12.

⁶⁴ Detaljnije u cjelovitom Izvješću o radu.

11 Provedba Nacionalnog akcijskog plana za provedbu rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a 1325 (2000) o ženama, miru i sigurnosti i srodnih rezolucija, 2011. - 2014.⁶⁵

Vlada Republike Hrvatske prihvatila je dana 21. srpnja 2011. Nacionalni akcijski plan za provedbu rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a 1325 (2000) o položaju žena, miru i sigurnosti i srodnih rezolucija (dalje u tekstu: NAP) za razdoblje 2011.-2014. Pravobraniteljica je sukladno svojim ovlastima pribavila od svih 14 nositelja i sunositelja izvješća o provođenju mjera čiji je rok provedbe bio tijekom 2012. ili kontinuirano. Prema dostavljenim podacima mjere su relativno uspješno provedene u 2012.

12 PROPISI - INICIJATIVE PRAVOBRANITELJICE

Ukoliko propis nije usklađen sa Zakonom o ravnopravnosti spolova, Pravobraniteljica ima, sukladno odredbi čl.24.st.2. Zakona o ravnopravnosti spolova, ovlast pokrenuti postupak izmjene takvog propisa. Vezano za **neusklađenost odredbe čl.129.st.1. Poslovnika Hrvatskog sabora sa Zakonom o ravnopravnosti spolova**, Pravobraniteljica je ponovno uputila Hrvatskom saboru prijedlog da se izmjeni sporna odredba, odnosno da i *pravobranitelji/ce* imaju pravo na predlaganje zakona, ali prijedlog nije usvojen. I u ovom izvještajnom razdoblju Pravobraniteljica je dostavljala svoja mišljenja, očitovanja, prijedloge na više nacerta i konačnih prijedloga zakona, kao i na izmjene i dopune zakona. S obzirom na to da je Pravobraniteljica uočila **nedostatke u Prekršajnom zakonu**, uputila je svoje prijedloge u cilju bolje zaštite žrtava obiteljskog nasilja. Pravobraniteljica je Ministarstvu pravosuđa dostavila svoje mišljenje na **Nacrt prijedloga Zakona o probacijskim poslovima**, u kojem je predložila uporabu rodno-osjetljivog jezika, da se ženama uključenim u probaciju osigura posebna zaštita u vrijeme trudnoće, poroda i materinstva, kao i da se među razloge za odgodu i prekid rada za opće dobro uvrste i razdoblje trudnoće i materinstva. Svi ti prijedlozi su prihvaćeni od strane predlagatelja, te su usvojeni u Zakonu o probaciji. Pravobraniteljica je Ministarstvu pravosuđa dostavila svoje mišljenje na **Konačni prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona**, u kojem je predložila da se u zakonski tekst uvrsti odredba koja bi osigurala uporabu rodno-osjetljivog jezika (prihvaćeno od predlagatelja), te da se za pojedina kaznena djela propišu kvalificirani oblici djela ukoliko su ista počinjena prema članu/ici obitelji, te da se propiše teža sankcija (nije prihvaćeno od strane predlagatelja). Pravobraniteljica je Ministarstvu unutarnjih poslova dostavila svoje mišljenje na **Nacrt prijedloga Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira**, u kojem je predložila da se od prekršajne odgovornosti izuzmu osobe koje nude seksualne usluge za novac, odnosno koje se odaju prostituciji te da se kažnjavaju samo osobe koje traže ili koriste seksualne usluge za novac. Inicijativa Pravobraniteljice nije prihvaćena. Pravobraniteljica je putem predstavnice sudjelovala na sastancima Radne skupine za izradu **Nacerta prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj skrbi** te je Ministarstvu socijalne politike i mladih dostavila više svojih prijedloga, posebice i u odnosu na tretman i položaja žena žrtava obiteljskog nasilja i pripadnika/ica istospolne orijentacije i/ili rodnog identiteta. Pravobraniteljica je Ministarstvu socijalne politike i

⁶⁵ Detaljnije u cjelovitom Izvješću o radu.

mladih predložila **izmjene Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji** u cilju poboljšanja položaja žrtve obiteljskog nasilja, posebice u prekršajnom postupku.

13 Suradnja s organizacijama civilnoga društva i drugim dionicima

Tijekom 2012. Pravobraniteljica je ostvarila dobru suradnju s organizacijama civilnoga društva, sindikatima, medijima i drugim društvenim dionicima, na način da je **71 puta sudjelovala** u javnim raspravama, konferencijama, okruglim stolovima, pojedinačnim sastancima i projektima navedenih dionika.

14 Međunarodna i regionalna suradnja (32)

Pravobraniteljica je sudjelovala u 5 *međunarodnih istraživačkih projekata*, na način da je bila osobno intervjuirana ili je dostavila tražene podatke i statističke pokazatelje, u svome uredu sastala se s *međunarodnim stručnjacima/kinjama i delegacijama* ili im je bila u posjetu, a vezano za promicanje načela ravnopravnosti spolova i prava spolnih i rodni manjina. Ostvarena je suradnja sa *stranim veleposlanstvima u Republici Hrvatskoj*, sudjelovala je na *regionalnim i međunarodnim konferencijama*. Institucija Pravobraniteljice, po prvi put se aktivno uključuje u *projekt trgovanja ženama i djecom* pod nazivom „Dvije djevojčice“ (Two little girls), koja se provodi u 13 europskih zemalja, a početkom 2013. bit će pokrenuta i u Hrvatskoj.

III. OSTALE AKTIVNOSTI NA PROMICANJU NAČELA RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA I VIDLJIVOSTI INSTITUCIJE PRAVOBRANITELJICE ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA⁶⁶

Osim aktivnosti navedenih u poglavljima po područjima djelovanja, Pravobraniteljica je u 2012.:

- Organizirala 5 javnih događanja (3 okrugla stola⁶⁷, 2 tiskovne konferencije⁶⁸);
- Posjetila 13 županija (11 u okviru projekta „Žene jugoistočne Europe u Mreži za ruralni razvoj“⁶⁹ i 2 u izvan projektnim aktivnostima⁷⁰);
- Razgovarala s 11 ravnatelja/ica centara za socijalnu skrb⁷¹;
- Razgovarala s 8 načelnika/zamjenika načelnika lokalnih policijskih uprava⁷²;

⁶⁶ Aktivnosti Pravobraniteljice detaljno su opisane na službenim web stranicama www.prs.hr

⁶⁷ 12.12.2012. „Žene ovisnice“ u suradnji s Odborom za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora i uz potporu Ureda za suzbijanje zlouporabe droga Vlade RH; 16.11.2012. „Položaj istospolnih zajednica - novi pravni okvir“ uz podršku Veleposlanstva Velike Britanije; 18.5.2012. „Pravni položaj LGBT osoba u RH“ uz podršku Veleposlanstva Velike Britanije i u suradnji s LGBT organizacijama“

⁶⁸ 10.12.12. tiskovna konferencija „Socijalna pravda i siromaštvo“ u suradnji s pučkim pravobraniteljem te pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom i pravobraniteljicom za djecu; 6. 3.2012. u suradnji s tri ženske sindikalne grupe predstavljanje pravilnika namijenjenog sindikalnim povjerenicima/cama i pravicima/cama „Kako prepoznati spolnu diskriminaciju na radnom mjestu i kako se od nje zaštititi“

⁶⁹ Bjelovarsko-bilogorska, Varaždinska, Međimurska, Sisačko-moslavačka, Splitsko-dalmatinska, Zadarska, Šibensko-kninska, Karlovačka, Primorsko-goranska, Koprivničko-križevačka, Virovitičko-podravska

⁷⁰ Dubrovačko-neretvanska, Osječko-baranjska

⁷¹ CZSS Bjelovar, Varaždin, Čakovec, Hrvatska Kostajnica, Split, Šibenik, Zadar, Karlovac, Ozalj, Vojnić i Slatina

⁷² PU Bjelovar, PU Varaždin, PU Međimurska, PP Hrvatska Kostajnica, PU Split, PU Zadar, PU Šibensko-kninska, PU Karlovačka

- Izlagala na 28 i sudjelovala na 71 okruglih stolova, seminara, konferencija, javnih rasprava i događanja u organizaciji državnih tijela, institucija, međunarodnih organizacija i organizacija civilnog društva;
- Održala 22 predavanja/radionice o načelima ravnopravnosti spolova⁷³;
- Sudjelovala na 9 međunarodnih konferencija i stručnih skupova, u 5 međunarodna istraživanja (u jednom kao nacionalna koordinatorica) i imala 18 susreta na međunarodnoj razini;
- Sudjelovala na 10 sjednica i tematskih sastanaka saborskih odbora;
- Suradivala i podržala rad 29 različitih organizacija civilnog društva iz RH;
- Suradivala s brojnim državnim tijelima i institucijama, međunarodnim organizacijama sa sjedištem u RH, ženskim forumima i inicijativama političkih stranaka, pravnim osobama te ostalim pravobraniteljskim uredima.

Sve aktivnosti detaljno su opisane na službenim web stranicama www.prs.hr.

IV. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE PRAVOBRANITELJICE ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

Tijekom 2012., Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova provela je 7 samostalnih istraživanja, analizirala je i pratila provedbe odredbi zakona i drugih propisa vezanih za ravnopravnost spolova, pratila je domaću i europsku sudsku praksu vezano za diskriminacijske osnove njezina postupanja spola, bračnog i obiteljskog statusa, materinstva i spolne orijentacije te ostvarila pro-aktivni pristup s tijelima državne i javne vlasti, organizacijama civilnoga društva, međunarodnim organizacijama i dr.

Pravobraniteljica je djelovala na svim razinama državne uprave i županija, uključujući i druge pravne i fizičke osobe te medije. Ukupno je uputila 298 pismenih prijedloga, 133 upozorenja i 132 preporuka,⁷⁴ inicirala podnošenje 2 kaznene prijave, dala inicijativu za izmjenu 1 zakona i 1 podzakonskog akta. Pored navedenog, javno je istupala i upozoravala na pojave diskriminacije. Internet stranica institucije Pravobraniteljice je u 2012. (u samo 8 mjeseci nakon novog instaliranja) posjećena 1.517.587 puta, što je duplo više nego u 12 mjeseci 2011. Zbog njezine veće prisutnosti i medijskog praćenja na lokalnoj razini (u 13 županija), povećao se i broj pritužbi na diskriminaciju u odnosu na 2011. za **19,5%**, što je posljedično dovelo i do povećanja broja slučajeva u kojima je utvrđena diskriminacija. Statistički podaci ukazuju da se građani/ke pritužuju na spolnu diskriminaciju, a u najvećem broju se **pritužuju žene, 68,7%**.

Dok je pred institucijom Pravobraniteljice evidentan porast broja pritužbi i slučajeva diskriminacije, nakon provedenog istraživanja o učestalosti anti-diskriminacijskih predmeta u sudskoj praksi (općinski/županijski sudovi u Dubrovniku, Osijeku, Rijeci, Splitu, Varaždinu i Zagrebu), **broj sudskih postupaka radi diskriminacije još nije izrazit, ali raste. S** obzirom da diskriminacija na temelju spola predstavlja vjerojatno najrašireniju vrstu diskriminacije, u hrvatskom društvu treba naglasiti još uvijek **izuzetno mali broj postupaka radi spolne diskriminacije.**

Pritužbe vezano za **zapošljavanje i rad, socijalnu sigurnost, zdravstveno i mirovinsko osiguranje** predstavljaju **58,5% svih predmeta** u 2012., u kojima su na diskriminaciju prituživale **žene, u čak**

⁷³ 18 u suradnji s Policijskom akademijom, 1 na HRT-u, 1 za nastavnike/ce strukovnih škola u suradnji s Agencijom za strukovno obrazovanje, 1 učenicama grupe za etiku Upravne i birotehničke škole, 1 na Pravnom fakultetu u Osijeku

⁷⁴ 2011. uputila je 120 pismenih upozorenja i 207 preporuka.

62,5%. Statistički pokazatelji pokazuju daljnje **pogoršanje** ionako nepovoljnog položaja žena na tržištu rada. Pravobraniteljica je slijedom ovakve situacije u prošlom izvještajnom razdoblju u suradnji sa ženskim sekcijama triju nezavisnih sindikata poduzela važan korak u svrhu suzbijanja uznemiravanja i spolnog uznemiravanja u radnim odnosima. U tu svrhu je koncipiran i izrađen (2012.) *Vodič za sindikalne povjerenike/ce i pravnike/ce iz područja Spolna diskriminacija i uznemiravanje na području zapošljavanja i rada.*

Tijekom 2012. Pravobraniteljica je ukazivala na diskriminatornu institucionalnu praksu vezano za **prava trudnica** te je u tu svrhu provela istraživanje, na uzorku 937 žena (uz sudjelovanje HZZ-a i udruge Roda). Ovim istraživanjem osigurani su vjerodostojni izravni pokazatelji prisutnosti diskriminacije temeljem trudnoće, odnosno nepovoljnosti položaja žena s malom djecom na hrvatskom tržištu rada, čime je Pravobraniteljica doprinijela vidljivosti navedene problematike kao i potpunijem razumijevanju ovog oblika nejednakosti žena u Hrvatskoj. Pro-aktivnim pristupom, uspjela je zajedno sa resornim državnim tijelima potaknuti promjenu dosadašnje prakse postupanja HZZO-a prema trudnicama, s osnova rada i socijalnih prava.

Jedan od čimbenika aktivnog uključivanja žena na tržište rada je stvaranje uvjeta za **usklađivanje obiteljskog i poslovnog života**. Naime, i nadalje se susrećemo sa niskom stopom korištenja svih oblika roditeljskih dopusta od strane očeva, **2,63%.**

Svakoj pritužbi građana/ki vezano za **obiteljsko nasilje**, Pravobraniteljica pristupa s osobitom pažnjom. Prema podacima Ravnateljstva policije, u odnosu na prošlu godinu, manje je prekršajno prijavljeno 2,1% osoba te je ukupan broj žrtava nasilničkog ponašanja u obitelji prema čl.4. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, bio 22.627., od toga je 62,4% bilo osoba ženskog spola. Ekonomsko nasilje u obitelji se dešava prilično često, no najčešće se ne prepoznaju njegovi pojavnici. Podaci istraživanja Pravobraniteljice o **primjeni zaštitnih mjera propisanih Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji**, (uzorak 500 pravomoćnih prekršajnih presuda), pokazuju da se mjere zaštite rijetko izriču u praksi, **tek u 10,5% slučajeva**. Radi kontinuirane izobrazbe policijskih djelatnika/ica i njihovog rodnog senzibiliteta u slučajevima obiteljskog nasilja, Pravobraniteljica je sa Policijskom akademijom sklopila *Sporazum o suradnji između dviju institucija*, a kojim je planiran niz edukacija tijekom 2012.-2013.

U okviru drugih oblika nasilja nad ženama, Pravobraniteljica je u javnim istupima zagovarala unaprjeđivanje položaja i zaštitu prava **žena-žrtava seksualnog nasilja u ratu**, što predstavlja jedan od najtežih oblika kršenja ljudskih prava žena te je ujedno i ratni zločin koji ne zastarijeva.

Kao i u Izvješću za 2011., ukazujemo da nacionalni zakonodavni okvir ne zadovoljava zahtjevima **pravne zaštite spolnih i rodnih manjina**, koji proizlaze iz pravnog sustava Vijeća Europe i pravnog poretka Europske unije. Neusklađenost pravne regulative je postala očiglednija s obzirom na konstantan razvoj europske sudske prakse u ovom području. Primjećuje se daljnji napredak policije u osvješćivanju važnosti pravovremenog i učinkovitog suzbijanja zločina iz mržnje prema osobama istospolne orijentacije. Pravobraniteljica i dalje javnim priopćenjima ukazuje na zabranu homofobnih istupa i govora mržnje. U svojim aktivnostima je ostvarila suradnju s Veleposlanstvom Velike Britanije. Također, Pravobraniteljica ukazuje na problem s kojim se **transrodne osobe** susreću u odnosu na nemogućnost upisa promjene spola. Inicirala je kod resornog tijela državne uprave nužno rješavanje neodržive situacije za ovu posebno osjetljivu društvenu skupinu i predložila mjere za rješavanje iste.

Po prvi puta, ovim izvješćem obuhvaćene su društvene skupine koje ulaze u **rizik višestruke diskriminacije**, kao što su: žene u ruralnim područjima, žene ovisnice, žene zaražene HIV-om, žene s invaliditetom te žene u prostituciji. Pravobraniteljica drži da se radi o društvenim skupinama

koje su izložene većem riziku od nasilja, siromaštva, ekonomske ovisnosti od partnera/obitelji, podložne rodnom stereotipima, predrasudama i/ili stigmatizaciji.

Praćenje **medija** u 2012., kao i rezultati istraživanja naslovnica 9 Internet *news* portala, koje je Pravobraniteljica provela, pokazali su da 18 godina nakon Pekinške deklaracije i 9 godina nakon donošenja Zakona o ravnopravnosti spolova mediji i dalje perpetuiraju spolne **stereotype i seksizam**, da vrlo uporno koriste uglavnom žensko tijelo kao objekt za privlačenje pažnje na druge sadržaje ili u svrhu vrednovanja žena isključivo temeljem njihovog izgleda te da u uredništvima medija postoji veliko nerazumijevanje o tome koliku prepreku u postizanju ravnopravnosti spolova predstavlja način na koji se javno prikazuju žene.

U području **obrazovanja** događaju se vrlo značajne inovacije u pogledu odgoja i obrazovanja za rodnu ravnopravnost. Uvođenjem nastavnih predmeta Građanski odgoj i obrazovanje i Zdravstveni odgoj te izradom predmetnih kurikuluma otvorio se prostor za integraciju sadržaja vezanih za područje rada Pravobraniteljice. Na temelju dva provedena istraživanja o školskim udžbenicima (etike i vjeronauka), Pravobraniteljica ukazuje na problem zamjetnog broja diskriminirajućih sadržaja u njima te preporučuje brojne mjere za poboljšanje udžbeničkih sadržaja u pogledu obrazovanja za rodnu ravnopravnost koji su u uporabi u osnovnim i srednjim školama. Temeljem analize zastupljenosti žena i muškaraca u području obrazovanja Pravobraniteljica ističe problem značajne podzastupljenosti jednog spola na pojedinim razinama obrazovanja (posebice odgajatelja muškog spola u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja).

Žene su i dalje podzastupljene u području **političke participacije**, bilo da se radi o uključivanju na kandidacijske liste, javnom predstavljanju stranki ili o konačnim izbornim rezultatima.

Pravobraniteljica je bila aktivno uključena u zakonodavne inicijative, mišljenja na zakonodavna rješenja, ostvarila je pro-aktivan pristup s tijelima državne i javne vlasti u svrhu poštivanja jamstva jednakosti spolova propisanih Zakonom o ravnopravnosti spolova i pravnom stečevinom EU te je i nadalje spremna svoju stručnost staviti na raspolaganje bilo kojem tijelu državne i javne vlasti, obrazovnim institucijama, trgovačkim društvima, organizacijama civilnoga društva kao i međunarodnim organizacijama.

Obzirom na postupanje prema pritužbama građana/ki, kao i provedenih istraživanja i analiza, Pravobraniteljica je dala 35 **preporuka**. *Vidjeti preporuke u cjelovitom Izvješću.*

V. FINANCIJSKO POSLOVANJE

Sredstva za rad Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova u cijelosti su bila osigurana iz Državnog proračuna Republike Hrvatske za 2012. (Vidjeti: cjelovito Izvješće.)

U Zagrebu, ožujak 2013.

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova

Višnja Ljubičić, dipl.iur.